

TARTU ÜLIKOOL

Usuteaduskond

Maris Riisenberg

**Lääne-Euroopa muslimid ja üleilmne
džihaad**

Magistritöö religiooniuuringutes

Juhendaja Alar Kilp

Tartu, 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Lääne-Euroopa muslimid	9
1.1. Ajaloolised kogukonnad	10
1.2. Pärast Teist maailmasõda Lääne-Euroopasse saabunud muslimid	10
1.3. Lääne-Euroopa muslimite demograafilised trendid	11
1.4. Lääne-Euroopa muslimite päritolu ja sihtriigid	13
1.5. Immigratsioonilained	14
1.6. Põlvkondadevahelised erinevused	15
1.6.1. Teise ja kolmanda põlvkonna muslimid	16
1.7. Lääne-Euroopa muslimite sotsiaal-majanduslik olukord	19
1.8. Muslimite ja islami kuvand eurooplaste silmis	21
2. Üleilmne džihadism: ideoloogia ja liikumine	23
2.1. Džihadismi ja üleilmse džihaadi mõisted	24
2.1.1. Salafistlik islam ja selle alaliigid	26
2.1.1.1. Salafism Lääne-Euroopas	28
2.2. Üleilmse džihadismi ideoloogilised alused	30
2.2.1. Ibn Taymiyyah, Abul-Ala Maududi ja Sayyid Qutb	31
2.2.2. Abdullah Azzam ja Ayman Zawahiri	33
2.2.3. "Džihaadi" kontseptsioon ja tsiviilisikute ründamine	35
2.3. Üleilmne džihaadiliikumine ja selle kujunemine	37
2.4. Üleilmne džihaadiliikumine Lääne-Euroopas	40
2.4.1. Lääne-Euroopa üleilmse džihaadi toetusbaasina ja rünnakuobjektina	44
3. Lääne-Euroopa džihadistide radikaliseerumine ja värbamine	46
3.1. Radikaliseerumise mõiste	47
3.1.1. Lääne-Euroopa muslimite radikaliseerumise põhjused	48
3.1.1.1. Prantsuse sotsioloogiline koolkond	49
3.1.1.2. Sotsiaalsete liikumiste ja sotsiaalse võrgustiku teooria	51
3.1.1.3. Juhtumiuuringul põhinevad uurimused	53
3.1.2. Kes radikaliseeruvad?	55
3.2. Värbamine	58
3.2.1. Kus üleilmsesse džihaadiliikumisse värvatakse?	59
Kokkuvõte	62
Kasutatud kirjandus	65
Summary	70

Sissejuhatus

Teema valik

Pommiplahvatused Madridis 11.03.2004 ja pärast seda mitmed terroriaktid, õnnestunud ja ebaõnnestunud, tõid päevavalgele uut moodi terrorismi Lääne-Euroopa pinnal – terrorismi, mida organiseerivad ja panevad toime Lääne-Euroopas sündinud ja üles kasvanud muslimid üleilmse džihaadi ideoloogia sildi all. See ideoloogia käsitleb peamise vaenlasena lääne demokraatiaid, pakub džihadistidele võimalust võidelda üleilmse umma eest, ning on leidnud Lääne-Euroopa muslimite hulgas järgijaid. Juba 2001. aasta 11. septembri terrorirünnak USA-le, mida osalt organiseeriti Saksamaal, viitas võimalikule ohule. Kuid kuna muslimid, kes seda planeerisid küll Euroopa pinnal, ei olnud siin sündinud ja kasvanud, siis usuti, et probleemi alged on Euroopast kaugel. Lääne-Euroopa rollile üleilmses džihadis, nii džihadistide kasvulava ja varjupaiga kui ka sihtmärgina, ei pöörtud mingit tähelepanu kuni 11. septembri terrorirünnakuteni 2001. aastal, kui esmalt USA hakkas võimalikule ohule viitama. Madridi pommirünnakud näitasid, et Lääne-Euroopa muslimid pole immuunsed al-Qaeda propageeritud üleilmse džihaadi ideoloogiale ning on võimelised sõnumi edastamiseks vägivalla akte toime panema oma koduriigis. Alles need sündmused sundisid Lääne-Euroopa avalikkust, riigijuhte ja akadeemilisi ringkondi tähelepanu pöörama kohalikele muslimitele, leidmaks radikaliseerumise põhjusi.

Terrorism ja äärmuslikud ideoloogiad pole Euroopas midagi uut. Samuti pole võõras islamiäärmuslaste terrorism Lääne-Euroopa pinnal¹. Kuid 1980. ja 1990. aastatesse jäänud islamiäärmuslaste terrorism Euroopas oli pigem nn kohalike džihadistide töö. See tähendab, et terroriaktide põhjused peitusid Põhja-Aafrika või Lähis-Ida poliitilistes sündmustes ja konfliktides ning neid panid toime sealsed džihadistid mõjutamaks oma koduriikide vihatud režiime ja nende Euroopa liitlasi. Lääne-Euroopa kohalikud muslimid polnud nende sündmustega seotud. Võrreldes sellega on tänaseks olukord muutunud mitme aspekti poolest: esiteks pannakse terroriakte toime inspireerituna üleilmse džihaadi ideoloogiast, võideldes umma, mitte konkreetse territooriumi või riigi poliitilise võimu eest. Uus on olukord ka selle poolest, et terroriakte korraldavad Lääne-Euroopa

---

¹ Prantsumaal 1980. aastatel ja 1990. aastatel toimus mitu terrorismi lainet Liibanoni Hizbollah ja Alžeeria GIA poolt, kuid nende põhjused peitusid konfliktikolletes väljapool Euroopat.

muslimid, sekulaarsetes ja pluralistlikes ühiskondades sündinud ja kasvanud inimesed. Kuna lääneriigid on peamised vaenlased, siis ei ole vaja sõita kaugetesse konfliktikolletesse, vaid umma eest saab võidelda oma koduriigis.

Üleilmse džihadismi oht on aktuaalne kogu Lääne-Euroopas. See on üks peamisi julgeolekuohtusid mitte ainult suurtes Lääne-Euroopa riikides, vaid ka meie lähinaabritel Soomes, Rootsis, Norras.

Töö eesmärk

Magistritöö eesmärk on analüüsida üleilmset džihaadi Lääne-Euroopa² muslimite kontekstis. Seda tehakse lähtuvalt kolmest küsimusest: **esiteks**, kes nad on, s.o. kas on võimalik Lääne-Euroopa muslimite kogukonna siseselt esile tõsta päritolu või mõne teise ühise teguri alusel potentsiaalseid üleilmse džihadismi võitlejaid. **Teiseks**, mis neid inspireerib ehk missugune on see ideoloogia, mille nimel nad võitlevad? Mis selles ideoloogias on Lääne-Euroopa muslimitele ligitõmbav? **Kolmandaks**, millised on teooriad, mis põhjendavad Lääne-Euroopa muslimite radikaliseerumist. Miks nad radikaliseeruvad.

Analüüsiks ja uurimisküsimustele vastamiseks pean oluliseks uurida, milline on Lääne-Euroopa muslimite kogukond; milline on üleilmse džihaadi ideoloogia ja organisatsioon; ning radikaliseerumise mõistmiseks on vajalik vaadelda lisaks radikaliseerumise trajektoore ka värbamist.

Töö tulemusena selgub, et Lääne-Euroopa muslimite seas on üleilmse džihaadi ideoloogia ligitõmbav just teise ja kolmanda põlvkonna muslimitele. Neid paelub kuulumine globaalsesse ummasse ja võitlus selle nimel. Radikaliseerumisele tõukavad inimese erinevad põhjused ning ühte määravat ei ole võimalik välja tuua. Küll saab esile tõsta mitmeid mõjutegureid, mis on jagatud välisteks ja sisemisteks, mis toimivad inimese radikaliseerumisprotsessis koosmõjuna.

Mõisted

Antud temaatikaga seoses on käibel rohkelt väljendeid, millel on palju definitsioone. Juba sõnal “terrorism” on sadu definitsioone. “Radikaliseerumine” ja “äärmuslane” on väga erinevalt tõlgendatavad mõisted, olenevalt autorist ja tema lähtekohast. Käesolevas töös eristatakse

---

² Magistritöös on Lääne-Euroopa all mõeldud järgnevaid riike: Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia, Belgia, Holland, Šveits, Rootsi, Taani, Norra, Hispaania, Itaalia, Kreeka, Austria, Soome.

radikaliseerumist ja vägivaldset radikaliseerumist, välja toomaks aspekti, et radikaliseerumine iseenesest ei pruugi viia vägivalle, siinkohal terrorismi kasutamiseni. “Džihaadil” ja ”džihadismil” - väljendid, mida oma töös sadu kordi kasutan, on muslimite seas erinevaid tähendusi, peamiselt rahumeelseid ja seotud isiku sisemiste püüdlustega oma usus. Džihaadi mõtestamine püha sõja ja vägivaldse võitlusena, on kasutusel peamiselt džihadistide endi seas.

Täpsustamist vajab ka nimetus “muslim”. Laiemad definitsioonid käsitlevad muslimitena kõiki, kes on sündinud muslimi enamusega riikides või on nendest riikidest pärit. Seda laiemat definitsiooni järgib enamik Lääne-Euroopa muslimeid käsitlevaid uurimusi, k.a. käesolev magistritöö.

Kuna mõistetel on palju erinevaid tõlgendusi, on täpsed definitsioonid, millest töö lähtub, ära toodud peatükkides, et lugejal oleks hõlpsam mõtet jälgida.

Püütud on vältida tavakäibes väga levinud mõistete nagu “islami võitleja”, “vägivaldne islam” või “islamiterrorism” kasutamist, sest need on liiga üldistavad ja annavad islamile kui religioonile negatiivse varjundi. “Džihadist” ja “üleilmne džihadist” toovad paremini esile nende inimeste ja võitluse sisu olemuse, sealjuures viitamata otseselt islamile.

Uurimismetoodika

Magistritöö on koostatud sekundaarsete allikate põhjal. Kuna temaatika on võrdlemisi uus ning paljud aspektid on riiklike saladustega kaitstud, siis enamik selle küsimusega tegelevaid autoreid toetub oma töödes avalikkusele kättesaadavatele kohtulahenditele, isiklikele vestlustele julgeolekutöötajate ja džihadistidega ning Lääne-Euroopa muslimite seas korraldatud sotsioloogilistele uuringutele. Lääne-Euroopa muslimite olukorda, radikaliseerumise põhjuseid ja värbamist käsitleva materjali valikul on rakendatud kriitilist diskursusanalüüsi ning kasutatud üksnes selliseid materjale, milles autor(id) toetuvad järelduste tegemisel sihtgrupi sees tehtud intervjuudele ja küsitlustele.

Üleilmse žihadismi põhjuste uurimisel on abiks džihadistide elulood, mitmed neist on avalikkusele kättesaadavad. Näitlikustamiseks on kirjeldatud Lääne-Euroopas toimunud üleilmse džihadismi kaasusi. Neist enim leiavad mainimist Londoni ja Madridi pommiplahvatused; Theo van Goghi mõrvamine 02.11.2004 Muhammad Bouyeri poolt ning temaga seotud Hofstadi grupeering, mis planeeris veel mitut vägivaldlaaki Hollandis. Vaatluse alla tuleb veel Hamburgi grupp, kes osales 11.09. 2001 terrorirünnaku organiseerimisel ja elluviimisel.

Kasutatud materjalid

Töö jaoks materjali kogudes, mida esmapilgul tundub olevat rikkalikult, ilmnes kaks suunda, mille kasutamist autor ei pidanud vajalikuks. Esiteks ei ole töös kasutatud uurimusi ja artikleid, mille hinnangud on väga emotsioonaalsed ja üldistavad. Lääne-Euroopa muslimite olukord ja immigratsioon laiemalt, kui ka džihadism ja radikaliseerumine on aktuaalsed teemad, mille tõttu leidub ohtralt eelarvamustest kantud ning seega väga tendentslikku materjali. Palju on ka kirjatükke, mis kirjeldavad Euroopa kiiret islamiseerumist või võrdsustavad muslimi ja terroristi. Ignoreeritakse asjaolu, et muslimid on vähemus ja radikaliseerumine puudutab väga väikest osa neist.

Teine levinud lähenemine, mis pole leidnud siin kasutamist, on analüüsida Lääne-Euroopa muslimeid pelgalt läbi islami. Uuritakse, mida teoloogid või Koraan arvavad sekulariseerumisest, enesetaputerrorismist, demokraatiast jne. Terrorismi põhjuseid nähakse ja otsitakse üksnes islamist. Mõõnan, et religioon on oluline taustana, kuid erinevate teoloogiliste tõlgenduste analüüsimine ei vii lähemale Lääne-Euroopa muslimite olukorra mõistmisele ning radikaliseerumise põhjuste leidmisele. Religiooni kõrval on sama tähtsal kohal sekulaarne lääne kultuur, sotsiaalsed-majanduslikud aspektid, isiku enda elukäik ja globaliseerumine.

Jättes kõrvale eel mainitud kaks suunda, leiavad kasutamist tööd, mis põhinevad kas või osaliselt otsestel allikatel (intervjuud, küsitlused) ning uurimistulemuste tõlgendamisel on pigem konservatiivsed. Teadusajakirjadest on enim esindatud *Studies in Conflict and Terrorism*.³ Selle ajakirja üks eesmärgi on vahendada teoreetilisi ja empiirilisi uurimusi 21. sajandi konfliktide põhjuste mõistmiseks, muu hulgas leiab aktiivset kajastamist üleilmne džihadism ja terrorism Euroopas. Töös on kasutatud ka Washington DC-s asuva *Pew Research Center*-i⁴ teemakohaseid küsitlusi. Keskuse üks seitsmest tööprojektist tegeleb religiooni ja ühiskonnaelu küsimuste uurimisega üle maailma. Selle raames tehtud küsitlused on ühed vähestest avalikult kätte saadavatest materjalidest, mis võimaldavad Lääne-Euroopa muslimite arvamusi teatud küsimustes võrrelda riigiti.

---

³ Ajakiri ilmub selle nime all alates 1992. aastast, aastatel 1977 – 1991 kandis pealkirja „*Terrorism*”. Kirjastaja Routledge.

⁴ Uurimiskeskuse kodulehe vahendusel on kõik nende küsitlused avalikkusele kättesaadavad <http://www.pewresearch.org/> 25.02.2013.

Keskne autor on prantslane Olivier Roy, maailma juhtivaid Lääne-Euroopa muslimite uurijaid, kelle erilise tähelepanu all on olnud teise põlvkonna muslimid. Paljud Roy poolt käibele võetud mõisted, nagu näiteks reislamiseerumine, islami deterritorialiseerumine, neofundamentalism ja teise põlvkonna muslimite kahekordne võõrandumine on saanud erialakirjanduses normiks. Roy esindab uurijaid, kes kritiseerivad neid kolleege, kes püüavad lääne muslimite olukorda hinnata pelgalt läbi Lähis-Ida või islami prisma, mis veel 21.sajandi alguses oli väga levinud.

Üleilmse džihaadi ideoloogia ja radikaliseerumise uurimisel on keskne autor ameeriklane Quentin Wiktorowicz, kelle tööd Suurbritannia muslimite radikaliseerumise ja al-Muhajjrouni grupeeringu uurimisel, mis põhinevad tema ulatuslikel intervjuudel džihadistidega, on leidnud laia tunnustust. Marc Sageman oma teosega "*Understanding Terror Networks*" täiendab Wiktorowiczi tööd ja arusaamist radikaliseerumisest, kuna teeb sarnase järelduse, et tegemist on eelkõige sotsiaalse protsessiga. Sageman oli esimesi, kes tõi välja suundumuse, et üleilmne džihad ja al-Qaeda ei organiseeri ega vaja eraldi reklaami liikmete saamiseks, vaid inimesed radikaliseeruvad ise ja soovivad liikumisse isiklikult panustada.

Norra Kaitseuringute Keskus, mille üks suundi tegeleb terrorismi ja radikaliseerumise uuringutega, sh üleilmse džihaadi ideoloogia ja liikumisega Lääne-Euroopas. Selle uurimissuuna üks peamisi teadlasi on Petter Nesser, kelle analüüsid Lääne-Euroopas toimunud terroriaktidest ning üleilmse džihaadi ideoloogia mõjust Lääne-Euroopas on sisukad ja tänu eri kaasuste kõrvutamisele pakuvad nüansirikkaid seletusi fenomeni mõistmiseks. Töös leiab kasutamist ka Norra Kaitseuringute Keskuse teadur Thomas Hegghammeri artikkel üleilmse džihadismi arenguest pärast Iraagi sõda.

Töö struktuur

Magistritöö on jaotatud kolmeks peatükiks, millest igaüks avab tausta, mille abil jõuda järeldusteni kes radikaliseeruvad, miks, ja mis neid inspireerib. Esimene peatükk kirjeldab Lääne-Euroopa muslimeid: immigratsioonilaineid, päritolu ja paiknemist riigiti; põlvkondadevahelisi erinevusi; sotsiaal-majanduslikku olukorda. Peatükk püüab näidata, et Lääne-Euroopa muslimid ei ole homogeenne kogukond, vaid kirju seltskond. Samas teises ja kolmandas põlvkonnas, mis on sekulaarses lääne ühiskonnas üles kasvanud ja hariduse

saanud, ilmnevad trendid, mis ületavad päritolu ja riikide piire. Selleks on laiemalt reislamiseerumine, mille kaudu identiteedikriisis noored avastavad islami. Reislamiseerumise protsessis on mitu arengusuunda, millest üks on tee salafistliku islamini ja sealt juba jõudmine džihadistliku salafismini. Ülevaatlilikult on käsitletud alapeatükkidena ka Lääne-Euroopa muslimite sotsiaal-majanduslikke indikaatoreid ja avalikku arvamust muslimite kohta.

Teine peatükk käsitleb üleilmse džihaadi ideoloogiat ja liikumist. Mis on see, mille eest võideldakse? Miks on globaalne umma atraktiivne? Ideoloogia on oluline, kuna annab vägivallale sisu ja eesmärgi. Üleilmse džihaadi ideoloogia on võrdlemisi hiline nähtus ning peatükis on välja toodud, millised usuvoolud, sündmused ja mõtlejad on selle arengut mõjutanud. Ideoloogia kujunemise all on välja toodud mõned autorid, kes üleilmseid džihadiste, sh Lääne-Euroopa omasid, on eriliselt mõjutanud. Lisaks on selgitatud džihaadi, tsiviilisikute tapmise ja *takfir*'i kontseptsioone, mille tõlgendamisel erinevad üleilmsed džihadistid ülejäänud muslimitest. Üleilmse džihadismi liikumise kirjeldamine aitab mõista, miks on tegemist globaalse, väga elujõulise ja kohanemisvõimalise fenomeniga. Eraldi on välja toodud liikumise olemus Lääne-Euroopas, kaasa arvatud viimaste aastate suund nn *home-grown* terrorismile.

Kolmas peatükk analüüsib radikaliseerumise põhjuseid ning näitab, kuidas toimub värbamine. Peatükis selgietatakse radikaliseerumise, vägivaldse radikaliseerumise ja värbamise mõisteid. Radikaliseerumise põhjuste otsimisel refereerib töö kolme suunda, mis igaüks ise nurga alt pakub vastust küsimusele, miks Lääne-Euroopa muslimid radikaliseeruvad ja kuidas neist saavad üleilmse džihaadi võitlejad. Need kolm suunda on: 1) prantsuse sotsioloogiline koolkond,; 2) sotsiaalsete liikumiste ja sotsiaalse võrgustiku teooria ning 3) juhtumiuuringute analüüs. Lisaks radikaliseerumise põhjustele uuritakse, kes radikaliseeruvad, kus see toimub, s.o. kus värvatakse džihaadi liikumise võitlejaid.

1. Lääne-Euroopa muslimid

Muslimi kogukonnas Euroopas (v.a. Venemaa ja Türgi) on 16 - 23 miljonit inimest. Suurem osa neist elab Lääne-Euroopas. Arv on hinnanguline, kuna enamik Euroopa riike ei küsi rahvaloendusel isiku usku, vaid statistika põhineb sünnikohal, rahvusel või kodakondsusel. Kuna täpne ülevaade puudub, liigub selle teema käsitlustes erinevaid arve.

Lisaks arvukuse ebamäärasusele on mõnevõrra hägune ka mõiste “Euroopa muslim”. Kes täpselt on muslim? Definitsioone on mitu. Ühes äärmuses on käsitlus, kus kõiki isikuid, kes on sündinud või kelle vanemad on sündinud muslimi enamusega riikides, saab käsitleda islamiusulistena. Definitsioonide skaala teises otsas on arusaam, et muslim on inimene, kes praktiseerib aktiivselt islami usku ehk järgib islamiusu nn viit sammast. Nende kahe arusaamise keskel on käsitlus, kus muslimiteks peetakse kõiki, kes ise end muslimiks peavad, hoolimata sellest, kui aktiivselt nad usku praktiseerivad.⁵ Olivier Roy arvates kasutatakse lääne kultuuriruumis nimetust “muslim” eelkõige neo-etnilises tähenduses, millega ei anta mingeid viiteid tõsisele religioossusele või usu praktiseerimisele.⁶

Euroopa muslimite puhul tuleb silmas pidada, et tegu pole ühtse monoliitse grupiga, nagu mitte-muslimid neid tavaliselt näevad. Euroopas elab 30 riigist pärit muslimeid ning valdav enamik neist on sunniidid. Nad jaotatakse ajaloolisteks kogukondadeks ja nn uuteks muslimiteks – need on pärast Teist maailmasõda saabunud immigrandid. Käesoleva töö keskendub just viimastele. Uued, immigrantidest muslimid, jaotatakse omakorda kolmeks põlvkonnaks, et paremini esile tõsta nendevahelisi erinevusi. Teise ja kolmanda põlvkonna muslimite seas on hakanud kogukonnasisesed lõhed vähenema, sest Euroopas üles kasvanud noored ei kannu enam oma (vana)vanemate kultuuri ja

---

⁵ Intolerance and Discrimination Against Muslims. Report of International Helsinki Federation for Human Rights. Märts 2005. Lk. 11.
<http://www.art1.nl/nprd/factsheets/Intolerance%20against%20muslims%20in%20the%20EU%2003-2005.pdf> 05.12.2012.

⁶ Roy, Olivier. Globalized Islam. The Search for a New Ummah. Columbia University Press, 2004. Lk.124.

traditsioone. Teise ja kolmanda põlvkonna muslimid loovad islamiga teistuguse sideme kui nende (vana)vanemad. Reislamiseerumise protsess puudutab eelkõige noori, keda paelub universaalne islam, mis on vaba nende vanemate päritolumaade kultuurimõjutustest ja traditsioonidest, ning ka euro-islam, mis on alles välja kujunemas. Valdavalt rahumeelne protsess kannab endas ka radikaliseerumise seemet, sest just neid noori, kes otsivad uut sidet islamiga, tõmbab salafism, mille üks vormidest on džihadistlik salafism.

1.1. Ajaloolised kogukonnad

Euroopas elavad 16 - 25 miljonit muslimit võib jagada kaheks suureks grupiks: ajaloolised kogukonnad ja pärast Teist maailmasõda saabunud immigrandid. Ajaloolised kogukonnad asuvad endistel Ottomani impeeriumi ja Vene tsaaririigi aladel. Balkani poolsaarel elab praegu 7 476 687 muslimit, mis moodustab 27,2 % sealsest rahvastikust.⁷ Eestis, Lätis ja Leedus on väikesearvulised tatarlaste ja Kesk-Aasia rahvaste kogukonnad. Tatarlased saabusid neile aladele juba 14. ja 15. sajandil Vene tsaariarmee sõduritena. Kesk-Aasia rahvad asusid Balti riikidesse peamiselt NSV Liidu perioodil. Muslimeid on Balti riikides kokku umbes 24 500.⁸

1.2. Pärast Teist maailmasõda Lääne-Euroopasse saabunud muslimid

Uurimistöö keskmes on muslimi immigrandid, kes on Lääne-Euroopasse⁹ saabunud pärast Teist maailmasõda. Nende täpne arv pole teada, kuna enamikul riikidel ei ole ülevaadet sellest, palju ja millise taustaga muslimid nende territooriumil elavad. Riiklikes uuringutes puuduvad küsimused usu kohta, pigem päritakse rahvust, kodakondsust või sünnikohta. Belgia, Taani, Prantsusmaa, Kreeka, Ungari, Itaalia, Luksemburg ja Hispaania on seadusega keelanud küsimise religiooni kohta kõikides riiklikes loendustes ja uuringutes.¹⁰

---

⁷ Peach, Ceri. Muslim Population of Europe: A Brief Overview of Demographic Trends and Socioeconomic Integration, with Particular Reference to Britain. - *Muslim Integration: Challenging Conventional Wisdom in Europe and the United States*. Center for Strategic and International Studies, 2007, Lk. 8.

⁸ Larsson, Göran. Islam in the Nordic and Baltic Countries. Routledge, 2009. Lk.3.

⁹ Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia, Belgia, Holland, Šveits, Rootsi, Taani, Norra, Hispaania, Itaalia, Kreeka, Austria, Soome.

¹⁰ Savage, Timothy M. Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing. Washington Quarterly, Summer 2004. Lk. 25.

Paljustest eri hinnangutest on töös kasutatud neid, mis pakuvad pigem mõõdukaid arve.

Enim figureerib Lääne-Euroopa muslimite arvukusele viidates 15 – 20 miljonit. Ceri Peach pakub muslimite arvuks Lääne-Euroopas 2005. aasta seisuga 13 152 000, mis moodustab 3,5% rahvastikust.¹¹ Euroopa arvukaim muslimite kogukond elab Prantsusmaal, selle suurust hinnatakse 5 miljonile (8% rahvastikust); Saksamaal resideerib 4 miljonit muslimit (3,5%), Suurbritannias 1,6 miljonit (3%); Rootsis 0,3 miljonit (3%), Hollandis 1 miljon (6%). Miljon muslimit on ka Itaalias ja Hispaanias (vastavalt 2 % ja 2%).¹²

Nendele arvudele tuleb lisada illegaalsed immigrandid, keda Lääne-Euroopasse saabub igal aastal umbes 120 000 – 500 000 ning kellest suurema osa moodustavad muslimid. Sõnad “muslim” ja “immigrant” on paljudes Euroopa riikides kujunenud juba sünonüümiks.¹³

Enamik Lääne-Euroopasse jõudvaid immigrante on muslimid eelkõige ajaloolistel ja geograafilistel põhjustel. Koloniaalpärand mängib olulist rolli Suurbritannia ja Prantsusmaa migratsioonimustris. Euroopa piirneb islami maailmaga, mille rahvastiku juurdekasv koos keeruliste poliitiliste ja majanduslike oludega motiveerib inimesi otsima paremat elu väljaspool kodumaad. Tähtis migratsioonipump oli ka Euroopa kasvav majandus, eriti 1960. aastatel.

1.3. Lääne-Euroopa muslimite demograafilised trendid

Islam on tänaseks Euroopas suuruselt teine religioon ja on selge, et selle kasv jätkub. Arengu dünaamikat kirjeldavad hästi arvud: 1950. aastatel elas Lääne-Euroopas (peamiselt Prantsusmaal, Suurbritannias ja Hollandis) mõnisada tuhat muslimi. 1990. aastate alguseks oli kogukond paisunud 7 miljonini ja 21. sajandi

---

¹¹ Peach, Ceri. Muslim Population of Europe: A Brief Overview of Demographic Trends and Socioeconomic Integration, with Particular Reference to Britain. Lk. 9.

¹² Masci, David. Un Uncertain Road. Muslims and the Future of Europe. The Pew Forum on Religion and Public Life. Oct, 2005. Lk.3.
http://www.pewforum.org/uploadedfiles/Topics/Religious_Affiliation/Muslim/muslims-europe-2005.pdf 01.12.2012.

¹³ Savage, M. Timothy. Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing. Lk.27.

esimesteks aastateks umbes 13 miljonini.¹⁴ Aastal 2010 elas Lääne-Euroopas juba natuke üle 18 miljoni muslimi, moodustades 4,5% rahvastikust.¹⁵

Enamik demograafe prognoosib muslimite kogukonna jätkuvat kasvu, mida peamiselt võimaldavad kaks asjaolu. Esiteks jätkuv massiline immigratsioon – igal aastal siseneb Lääne-Euroopasse üle miljoni legaalse immigrandi, enamik neist tuleb juba ees ootavate peredega ühinema või asüüli paluma. Neile peab lisama veel illegaalsed immigrandid. Teiseks soosib kogukonna kiiret kasvu muslimite kõrge sündivus, kontrastiks põliseurooplaste madalale sündivusele. Arvati, et juba Euroopas sündinud muslimid võtavad omaks siinse peremudeli, kuhu ei sünni palju lapsi, kuid sellist arengut pole toimunud.¹⁶

Keskmiselt sünnitab muslimi naine Euroopas kolm korda rohkem lapsi kui mittemuslimist naine.¹⁷ Seda kontrasti suurendab asjaolu, et Euroopa muslimi kogukond on noor võrreldes vananevate põliseurooplastega. Näiteks Saksamaa muslimitest on kolmandik alla 18-aastased, Suurbritannias ja Belgias alla 15-aastased.¹⁸ Isegi kui immigratsioon lõpeks homme, kasvaks muslimi kogukond märgatavalt, kuna suurel osal neist on pereloomine alles ees.

2030. aastaks elab Lääne-Euroopas umbes 30 miljonit muslimit, mis moodustaks 7% elanikkonnast. Belgias, Prantsusmaal ja Rootsis moodustaksid nad 10% rahvastikust. Arvuliselt suurim kogukond oleks endiselt Prantsusmaal, peaaegu 7 miljonit. Suurbritannias elab 2030. aastaks eeldatavasti 5.5 miljonit muslimit. Soomes, Rootsis, Norras, Iirimaa, Itaalias ja Belgias kahekordistub praegune muslimite arv.¹⁹

Konservatiivsed hinnangud prognoosivad, et muslimid moodustavad 2050. aastaks kuni 20% Euroopa (v.a. Türgi ja Venemaa) rahvastikust. Nenedes prognoosides on palju oletuslikkust, kuna arvud, millele tugineda, on samuti hinnangulised. Lisaks tuleb arvestada, et muslimi naiste eeldatav sündide arv

---

¹⁴ Peach, Ceri. Muslim Population of Europe: A Brief Overview of Demographic Trends and Socioeconomic Integration, with Particular Reference to Britain. Lk.13.

¹⁵ The Future of the Global Muslim Population. Projections for 2010-2030. The Pew Research Center. Forum on Religion and Public Life. Lk. 124.
<http://features.pewforum.org/FutureGlobalMuslimPopulation-WebPDF.pdf> 07.12.2012

¹⁶ Caldwell, Christopher. Reflections on the Revolution in Europe. Allan Lane. Penguin Books, 2009. Lk. 97.

¹⁷ Masci, David. Un Uncertain Road. Muslims and the Future of Europe. Lk. 3.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ The Future of the Global Muslim Population. Projections for 2010-2030. The Pew Research Center. Lk. 124.

pigem ikka läheneb põliseurooplaste omale, kuigi siiani pole see nii kiirelt toimunud kui arvati.²⁰

Hoolimata muslimite arvu kiirest kasvust tasub veel kord rõhutada, et nad on ja jäävad Euroopas väikesearvuliseks vähemuseks.²¹

1.4. Lääne-Euroopa muslimite päritolu ja sihtriigid

Lääne-Euroopa muslimid on etniliselt, rassiliselt ja keeleliselt kirev seltskond, kes pärineb 30 eri riigist.²² Üldistades võib öelda, et on kolm suuremat päritolu piirkonda ja kolm suuremat sihtriiki, kuigi viimasel kümnendil on see muster hakanud muutuma.

Türklased on arvukaim rahvusgrupp Lääne-Euroopa muslimite seas. Enamik neist elab Saksamaal. Türklasi on hinnanguliselt üle kolme miljoni Lääne-Euroopas, neist peaaegu kaks miljonit elab Saksamaal. Alates 1970. aastatest on türklasi rohkem ka teistesse Euroopa riikidesse elama asunud. Nende kogukonna suurus Prantsusmaal on 315 000, Hollandis 341 000, Belgias 43 000 ja Šveitsis 79 000. Eesti lähinaabritest on suurim türklaste kogukond Rootsis – 33 094 inimest.²³

Teine suurem päritolupiirkond on Põhja-Aafrika (Tuneesia, Alžeeria, Maroko). 70% Prantsusmaa muslimitest on pärit Põhja-Aafrikast. Belgia, Hollandi ja Itaalia muslimitest enamik on marokolased. Hispaanias elavad muslimid on samuti pärit peamiselt Põhja-Aafrikast. Tuneesiast, Alžeerias ja Marokost pärit muslimid moodustavad koos arvuliselt suurema grupi kui türklased, hinnanguliselt on neid 4 – 5 miljonit.²⁴

---

²⁰ Peach, Ceri. Muslim Population of Europe: A Brief Overview of Demographic Trends and Socioeconomic Integration, with Particular Reference to Britain. Lk. 17.

²¹ Laia kõlapinda leiavad kirjutised, mida on hakatud nimetama “Euraabia kirjanduseks”, kus ennustatakse Euroopa islamiseerumist hiljemalt 21. sajandi lõpuks. Vt. Näiteks eesti keeles ilmunud Bernard Lewise “Islam ja Euroopa”, milles autor prognoosib, et muslimitest saab märkimisväärne enamus juba lähitulevikus mitmes Euroopa linnas või isegi riigis. “Diplomaatia” Nr.45, mai 2007. Lk. 9.

²² Masci, David. Un Uncertain Road. Muslims and the Future of Europe. Lk. 6.

²³ Peach, Ceri. Muslim Population of Europe: A Brief Overview of Demographic Trends and Socioeconomic Integration, with Particular Reference to Britain. Lk. 11.

²⁴ Laskier M. Michael. Islamic Radicalism and Terrorism in the European Union. The Maghrebi Factor. – *Radical Islam and International Security. Challenges and Responses*. Ed. By Frisch, Hillel. Inbar, Efraim. Routledge, 2008. Lk.93.

Kolmanda suurema grupi moodustavad Lõuna-Aasiast pärit inimesed: pakistanlased, afgaanid ja bangladeshlased. Lõuna-Aasia muslimeid on Euroopas umbes 1,3 miljonit ja 88% neist elab Suurbritannias.²⁵

Senini püsivad veel 20. sajandi viimaste kümnendite peamised päritolu sihtriigi mustrid: Türgi – Saksamaa, Põhja-Aafrika – Prantsusmaa, Lõuna-Aasia – Suurbritannia. Siiki võib alates 1990. aastatest täheldada suundumust, mis viitab suuremale segunemisele. Rohkem on asunud elama piirkondadesse, kus ei oota ees oma rahvusgrupi kogukond.²⁶

Muslimid on praegu veel väike osa Lääne-Euroopa riikide elanikkonnast. Samas paljudes linnades, kuhu immigrandid valdavalt elama asuvad, on nad muutnud juba oluliselt linnapilti. Marseille's ja Rotterdams moodustavad nad 25% elanikkonnast, Malmös 20%, Brüsselis, Birminghamis, Pariisis 15%. Londonis, Amsterdams, Oslos ja Kopenhaagenis on vähemalt 10% elanikest muslimid.²⁷

1.5. Immigratsioonilained

Pärast Teise maailmasõja lõppu alanud muslimite massiline immigratsioon Lääne-Euroopasse polnud kavandatud nii mahukaks, vaid on iseenesest ajajooksul selliseks kujunenud protsess. Lääne-Euroopa riigid polnud valmis ja ei osanud ette näha püsivate muslimikogukondade tekkimist. Seega ei olnud aastakümneid plaane ega poliitikaid, kuidas muslimeid integreerida.

Algne kava kasutada majanduse käivitamiseks ajutist võõrtööjõudu, nn *gastarbeiter'eid*, ei realiseerunud. Võõrtööjõud ei naasnud kodumaale, vaid sinna algul maha jäänud perekonnad toodi Lääne-Euroopasse, kus loodi ühiselt uus kodu. Lääne-Euroopa muslimid elavad tänaseni valdavalt suletud kogukondades, vanemad inimesed on säilitanud tiheda sideme oma päritolumaaga ja selle kultuuriga.

Muslimite sissekäimist võib vaadelda kolme suurema lainena. Esimese laine moodustasid peamiselt mehed, kes tulid Euroopasse 1950. aastatel võõrtööjõuna. Nad töötasid tööstussektoris või teeninduses madalatel

---

²⁵ Peach, Ceri. Muslim Population of Europe: A Brief Overview of Demographic Trends and Socioeconomic Integration, with Particular Reference to Britain. Lk. 12.

²⁶ *Ibid.* lk. 13.

²⁷ Masci, David. Un Uncertain Road. Muslims and the Future of Europe. Lk.4.

ametikohtadel, mida heal järjel eurooplased enam teha ei tahtnud. Neid käsitati ajutise tööjõuna ja enamik neist plaanis ise samuti töötada Euroopas ajutiselt.²⁸

1970. aastate alguses sulgesid suured Euroopa riigid oma piirid võõrtöölistele, kuna naftakriis viis Euroopa majanduse langusesse ning massiline tööjõu vajadus kadus. Tööpuuduse tingimustes püüdsid mõned riigid rahalise preemiaga motiveerida võõrtöölisi naasma kodumaale, kuid see meede ei osutunud edukaks. Võõrtööjõu keelustamisega immigratsioon ei lõppenud, vaid omandas teise sisendi. *Gastarbeiter*’id ei julgenud naasta kodumaale, kuna kartsid, et ei pääse enam tagasi Euroopasse. Enamik otsustas jääda ja kutsus siia elama ka oma perekonna. Seda tehti “perekondade ühinemise” programmi raames, mille algne eesmärk oli pehmendada inimlikke kaotusi, mis kodust eemal elamine kaasa toob.²⁹ Teise laine immigratideks ongi võõrtöölistega ühinenud perekonnad 1970. aastatel.

Kolmanda laine immigrandid on peamiselt põgenike ja asüülitaotlejatena Lääne-Euroopasse tulnud. Nende vool algas pärast 1979. aasta Iraani revolutsiooni. Sellele järgnenud Iraani Iraagi sõda, NSV Liidu sissetung Afganistani ning kodusõjad Aafrikas olid peamised sündmused, mis tekitasid põgenikke 1980. aastatel.³⁰

Alates 1990. aastatest praeguseni tuleb enamik legaalseid immigrante Euroopasse perekonnaga ühinemise viisaga. Asüülitaotlejate osakaal on järkjärgult vähenenud. Suurem osa immigrante saabub Lähis-Idast ja Põhja-Aafrikast. Tahe Euroopasse tulla on seotud pigem päritolu maa viletsa sotsiaal-majandusliku ja poliitilise olukorra kui Euroopa nõudlusega tööjõu järele.³¹

1.6. Põlvkondadevahelised erinevused

Lääne-Euroopas elavatel muslimitel on selged põlvkondadevahelised erinevused. Erialases kirjanduses on levinud nende jagamine kolmeks põlvkonnaks, mis aitab generatsioonide erinevusi paremini mõista ja uurida.

Esimese põlvkonna moodustavad valdavalt mehed, kes tulid Lääne-Euroopasse tööle enne 1970. aastate algust. Nad pidid seal töötama ja naasma hiljemalt

---

²⁸ *Ibid.* lk.5

²⁹ Roy, Olivier. Globalized Islam. The Search for a New Ummah. Columbia University Press, 2004. Lk. 101

³⁰ Peach, Ceri. Muslim Population of Europe: A Brief Overview of Demographic Trends and Socioeconomic Integration, with Particular Reference to Britain. Lk. 8

³¹ Savage, M. Timothy. Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing. Lk. 27

pensionipõlveks oma kodumaale. Nead on tänaseks 60-aastased või vanemad.³²

Teine põlvkond koosneb esimese põlvkonna lastest, kellest osad on sündinud väljaspool Euroopat ja asunud ümber varases lapsepõlves ja osad sündinud juba Lääne-Euroopas. Nead on vanuses 30–50. Kolmanda põlvkonna moodustavad teise põlvkonna lapsed, kõik Euroopas sündinud ja alla kolmekümne aasta vanad.³³

Käesoleva uurimuse fookuses on teine ja kolmas põlvkond. Nad on hariduse saanud Euroopas ja erinevad esimesest põlvkonnast mitte ainult kultuuriliselt ja keeleliselt, vaid ka ootuste poolest oma elule ja ühiskonnale.³⁴ Frustratsioon ja vägivaldne käitumine esineb just nende teise ja kolmanda põlvkonna muslimite seas, kes tunnevad end võõrana nii päritolumaa kultuuris kui ka Lääne-Euroopa omas.³⁵

Hoolimata asjaolust, et enamikul Euroopa muslimitest on asukohariigi kodakondsus, pole täheldatud teises ja kolmandas põlvkonnas soovi assimileeruda, nagu soovis esimene põlvkond. Esimene põlvkond püüdis sulanduda ja ei rõhutanud erilist oma kultuurilist ja religioosset tausta. Uuringud Saksamaal ja Prantsusmaal on kinnitanud oletust, et teine ja eriti kolmas põlvkond on vähem assimileerunud Euroopasse kui nende (vana)vanemad.³⁶

1.6.1. Teise ja kolmanda põlvkonna muslimid

Teise ja kolmanda põlvkonna muslimite täpsem kirjeldamine on vajalik, kuna just nende seas toimub radikaliseerumine ja väike osa neist on vastuvõtlikud üleilmse džihaadi ideoloogiale, kellest omakorda väike osa asub seda ka elluviima.

Teise ja kolmanda põlvkonna muslimite taoline nimetamine pärineb akadeemilisest kirjandusest, ise sellesse vanuserühma jäävad muslimid end nii ei

---

³²Roy, Olivier. Globalized Islam. The Search for a New Ummah. Lk. 100.

³³ Monique, Claude. The Radicalisation of Muslim Youth in Europe: The Reality and the Scale of the Threat. Testimony of Director General of European Strategic Intelligence and Security Center. 27.04.2005. Lk.4 <http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/302.pdf> 11.11.2012.

³⁴ Roy, Olivier. Globalized Islam. The Search for a New Ummah. Lk.101.

³⁵ Laskier M. Michael. Islamic Radicalism and Terrorism in the European Union. The Maghrebi Factor. Lk.93-94.

³⁶Savage, M. Timothy. Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing. Lk. 31.

kutsu. Teise põlvkonna erinev käitumine esimesest ilmnes 1980. aastatel, kui uurijatele hakkas silma, et mõned Briti noored muslimid ei kandnud enam oma vanemate integratsioonisoovi, vaid eriliselt rõhutasid oma muslimiks olekut või kuulumist globaalsesse ummasse.³⁷ Etnilised lõhed selle grupi seas vähenevad, moderniseerumine ja Euroopa elustiili ülevõtmine toimub kiiremini kui nende vanematel. Oma (vana)vanematest läänelikumad ja vabalt kohalikku keelt rääkivad noored on samal ajal ka religioossemad.³⁸ Noorte religioossus ja huvi religiooni vastu on laialt levinud väide, mis siiski peamiselt põhineb tänavapildi vaatlusel ja terrorismis süüdistatavate taustauuringutes kui laiapõhjalisel küsitlusel.

Kui esimene põlvkond pigem varjas usu praktiseerimist, siis noored kannavad religioosset sümboolikat julgelt ning Lääne-Euroopa suurlinnade tänavapildis on islami sümboolikaga inimesed väga tavaline nähtus. Muslimiks olemise rõhutamise on uurijad viinud järelduseni, et noored tunnevad huvi ka islami sisu vastu.³⁹ Kas nad ka tegelikult on vagamad kui nende vanemad, ei saa täie kindlusega väita.

Huvi religiooni vastu viitab Jonathan Laurence'i arvates teise ja kolmanda põlvkonna identiteediotsingutele. Uuringud on näidanud, et noored muslimid Lääne-Euroopas identifitseerivad endid pigem islami kui oma esivanemate päritolumaaga või asukohamaaga. Nad tunnevad, et neid ei aktsepteerita ei ühes ega teises, mis annabki võimaluse islamile.⁴⁰ Kuna islam on maailmareligioon, mille alla mahub erinevaid tõlgendusi ja praktikaid, siis tekib küsimus, kas Lääne-Euroopa suurlinnades elavatele noortele tähendab islam sama, mis nende (vana)vanematele?

Maa ilma juhtivaid lääne ja islami suhete uurijaid Olivier Roy on nimetanud teise ja kolmanda põlvkonna huvi islami vastu "reislamiseerumiseks". Sellega peab ta silmas protsessi, kus Euroopas sündinud islami taustaga noored leiavad enese jaoks usu, kuid mitte nende (vana)vanemate versiooni islamist (imporditud islam), vaid pigem nn. "universaalse islami" või "euro-islami", mille sisu on siin

---

³⁷ Ali, Sundas. Second and Third Generation Muslims in Britain: A Socially Excluded Group? Nuffield College. University of Oxford. 2008. Lk 5.

<http://www.wjh.harvard.edu/~hos/papers/Sundas%20Ali.pdf> 2.12.2012.

³⁸ Savage, M. Timothy. Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing. Lk. 31.

³⁹ Masci, David. Un Uncertain Road. Muslims and the Future of Europe. Lk.6.

⁴⁰ *Ibid.*

Euroopas alles välja kujunemas ja varieerub kogukonniti olulisel määral.⁴¹ Olivier Roy arvates on Euroopa tingimustes välja kujunemas kaks versiooni islamist. Esiteks, integratsiooni variant, mis tooks kaasa näiteks Euroopa islami, Briti islami või Prantsuse islami välja kujunemise. Teine versioon oleks globaalse või universaalse⁴² islami väljakujunemine, mille kaudu Euroopa muslimid identifitseerivad endid osana ülemaailmsest usklike kogukonnast ehk ummast.⁴³ Mõlemad versioonid on puhtad päritolumaade traditsioonidega rikastatud islamist, mida järgivad esimese põlvkonna Euroopa muslimid. Reislamiseerumine on peamiselt rahumeelne ja humanne trend, kuid kannab endas ka seemet radikaliseerumiseks.⁴⁴

Universaalne islam on läbinud deterritorialiseerumise ja transnatsionaliseerumise protsessi. Religiooni deterritorialiseerumine tähendab, et religioon ja kultuur pole seotud kindla territooriumi, sealse kultuuriruumi ja ühiskonnaga. Religioon peab end tõestama üksi. Universaalne islam on vaba rahvakultuurist, vaimulikkonna ja riigiparaadi autoriteedist. Universaalne islam areneb lääne kultuuriruumis kahetiselt: liberaliseerumise poole ja olles samal ajal ka neo-fundamentalismi pinnaseks.⁴⁵

Kas teise ja kolmanda põlvkonna muslimi jaoks on religioon primaarne identiteedi määratlemisel? Olivier Roy hinnangul määratlevad Lääne-Euroopa muslimid oma identiteeti peamiselt viiel eri tasemel, mis üksteist ei välista, vaid mida tuleb pigem vaadelda koos: 1. taseme moodustab nn. tihedate sidemetega grupp, mis põhineb tavaliselt sugulussidemetel ja/või kindlal geograafilisel päritolu piirkonnal; 2. tase on juba laiem, rahvuse- või etnosepõhine identiteet; 3. tasemel on muslim neoetnilises⁴⁶ tähenduses; 4. tasemel asub muslim kui usklik ilma spetsiifiliste etniliste, keeleliste ja kultuuriliste määratlusteta; 5.

---

⁴¹ Roy, Olivier. Euroislam: The Jihad Within? The National Interest: Spring 2003, No.71. Lk.63.

⁴² Nimetus "globaalne islam" ja "universaalne islam" kasutavad erinevad autorid, kuid tundub, et sisuliselt on tegu sünonüümiga.

⁴³ Roy, Olivier. Euroislam: The Jihad Within? Lk.63.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Roy, Olivier. Globalized Islam. The Search for a New Ummah. Lk. 120.

⁴⁶ Olivier Roy seletab, et sõna "muslim" kasutatakse lääne ühiskondades just neoetnilises võtmes, see ei omista mingit tähendust usurituaalidele. Selles terminis "neo" tähendab, et päritolumaal kultuur ei ole enam nii oluline ja "etnos" tähendab, et religiooni ei nähta kui usku, vaid kui teatud kultuurimustri kandjat, mis saadakse kaasa päritoluga ja ei oma mingit seost isiku spirituaalsusega. Sarnane nimetus on ka juut.

tasemel eksisteerivad lääne mõjutused, mille tulemusel on usk liikunud privaatsfääri või on näiteks tekkinud noorte subkultuur.⁴⁷

Läänes kasvanud noortel on võimalus konstrueerida oma identiteet ise eri valikute vahel. Näiteks eksiilis elav Iraagi kurd saab valida, kas esitleda end muslimi, iraaklase või kurdina.⁴⁸ Enese määratlemine muslimina selle neoetnilises tähenduses on levinud. Vastavasisuline uuringus, milles Lääne-Euroopa muslimitel paluti valida, kas nad tunnevad endid eelkõige prantslase, briti, hispaanlase, sakslase või muslimina, siis valis 81% Suurbritannia, 69% Hispaania, 66% Saksamaa ja 46% Prantsusmaa muslimitest viimase variandi.⁴⁹

1.7. Lääne-Euroopa muslimite sotsiaal-majanduslik olukord

Lääne-Euroopa muslimid elavad justkui paralleelsetes ühiskondades, mille enamik liikmeid on küll riigi kodanikud, kuid kultuuriline ja sotsiaalne side asukoha riigi ja teiste kodanikega on puudulik. Sideme loomise ja sulandumise muudab keerukaks asjaolu, et suurlinnades ja nende vahetus naabruses on välja kujunenud muslimite piirkonnad, mis kujutavad endast võrdlemisi suletud getosid. Paljud neist on kujunenud mittemuslimitele nn keelutsooniks, kuhu isegi politseil asja pole. Suletust süvendab minimaalne kokkupuude asukohamaa meediakanalitega. Lääne-Euroopa muslimite eelistatumad infokanalid on Al-Jazeera ja päritolumaa telekanalid, mida satelliittelevisiooni vahendusel jälgitakse.⁵⁰ Stereotüüpne arvamus, et muslimid tahavadki elada omaette, ei leidnud kinnitust 2007. aastal Pariisi, Berliini ja Londoni muslimite seas tehtud küsitluses. Valdav enamik neist sooviks võimaluse korral elada piirkonnas, kus on koos erineva usulise ja etnilise taustaga inimesed. Muslimite seas oli see näitaja igal pool kõrgem kui riigi keskmine.⁵¹

Enamik Lääne-Euroopa muslimeid on halvemas sotsiaal-majanduslikus olukorras kui mittemuslimid. Neil on ka märgatavalt madalam haridustase ja tööpuudus kõvasti üle riigi keskmise. Näiteks Prantsusmaal elavate põhja-

---

⁴⁷ Roy, Olivier. Globalized Islam. The Search for a New Ummah. Lk.117.

⁴⁸ *Ibid.* lk.105.

⁴⁹ Muslims on Europe: Economic Worries Top Concerns About Religious and Cultural Identity. The Pew Research Center. Global Attitudes Project. juuli 2006. Lk.3.
<http://www.pewglobal.org/files/pdf/7-6-06.pdf> 14.12.2012.

⁵⁰ Caldwell, Christopher. Reflections on the Revolution in Europe. Lk.131.

⁵¹ Zsolt, Nyiri. Muslims in Europe: Basis for Greater Understanding Already Exists. The Gallup Organisation, Princeton New Jersey, 2007.
<http://media.gallup.com/WorldPoll/PDF/WPSRMuslimsinEurope1050707.pdf> 5.12.2012.

aafriklaste tööpuuduse määr on 33%, riigi keskmine on 10,2%. Suurbritannias on noorte tööpuudus muslimite seas kaks korda kõrgem kui mitte-muslimite seas.⁵²

Muslimid töötasid peamiselt tööstuses, mille tootmine on Lääne-Euroopast välja viidud. Enamik töökohti tänases Lääne-Euroopas on teenindussektoris, mis vajab õppinud spetsialiste: tervishoid, rahandus, infotehnoloogia. Puuduliku haridusega muslimid ei suuda neile kohtadele konkureerida.⁵³ 55,5% tööga hõivatud muslimitest töötab vähest väljaõpet vajavatel ning madalapalgalistel ametikohtadel; 25,1% muslimitest on ametis teenindussektoris ja rutiinsel, füüsilist jõudu vajaval töö.⁵⁴ Aktiivsem osa muslimi kogukonnast on edukad väikeettevõtjad, tegutsedes peamiselt toidlustusäris, kaubanduses ja teeninduses.⁵⁵

Tööpuudus on otseselt seotud haridusega. Avatud Ühiskonna Instituudi Euroopa muslimeid käsitlevas uuringus⁵⁶ leiti, et teise põlvkonna muslimite seas on kujunemas hariduslik polariseerumine, kus suureneb kõrghariduseni jõudvate muslimite, kuid samal ajal ka põhikoolist väljalangenute ja kvalifikatsioonita muslimite arv.⁵⁷ Kõrgharidusega muslimid saavad tööturul hästi hakkama võrreldes sama haridustaseme põliselanikega. Tööpuudus ilma kvalifikatsioonita ja põhihariduseta muslimite seas on 39%, kõrgharidusega muslimitel on see näitaja 5,7%.⁵⁸

Tööpuudust hindavad Euroopa muslimid ise kõige suuremaks probleemiks. See ületas isegi mure islamiäärmusluse pärast, mis on tähelepanuväärne arvestades küsitluse aega 2006. aasta kevadet⁵⁹. Nii Saksamaal, Suurbritannias, Hispaanias

---

⁵² Angenendt, Steffen. Muslims, Integration, and Security in Europe. - *Muslim Integration: Challenging Conventional Wisdom in Europe and the United States*. Center for Strategic and International Studies, 2007. Lk. 48.

⁵³ Masci, David. Un Uncertain Road. Muslims and the Future of Europe. Lk. 5.

⁵⁴ Muslims in Europe. Report on 11 EU Cities. Open Society Institute. 2010. Lk. 115.
http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/a-muslims-europe-20110214_0.pdf
14.12.2012.

⁵⁵ Angenendt, Steffen. Muslims, Integration, and Security in Europe. - *Muslim Integration: Challenging Conventional Wisdom in Europe and the United States*. Lk. 48.

⁵⁶ Open Society Institute'i uuring põhineb 11 linna muslimikogukonnal: Amsterdam, Pariis, London, Kopenhaagen, Berliin, Stockholm, Rotterdam, Marseille, Leicester, Hamburg, Antwerpen.

⁵⁷ Muslims in Europe. Report on 11 EU Cities. Open Society Institute. 2010. Lk. 94.
http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/a-muslims-europe-20110214_0.pdf
14.12.2012.

⁵⁸ *Ibid.* lk. 114.

⁵⁹ Vähem kui aasta möödus Taani karikatuuriskandaalist ja pommilahvatustest Londoni metroos ja bussides.

kui Prantsusmaal hindas tööpuudust kõige suuremaks murekohaks ühtlaselt 50-60% küsitletud muslimitest. Äärmusluse ja terrorismi pärast muretsesid kõige rohkem Briti muslimid – 44% ja kõige vähem Hispaania muslimid – 22%.⁶⁰

1.8. Muslimite ja islami kuvand eurooplaste silmis

Veel hiljuti valdavalt homogeensetesse Euroopa riikide ühiskondadesse on immigrandil keeruline sulanduda, võrreldes näiteks USA-ga. Paljude uuringute tulemused ning paremäärmusliku sõnumiga parteide populaarsuse tõus näitavad ksenofoobia kasvu viimastel aastatel Euroopas, kuid võõraviha pole suunatud üksnes muslimite vastu, vaid jaguneb juutide, romade, idaeurooplaste jt vahel. Uuringud toovad välja küll palju probleemseid kohti, kuid samal ajal näitavad ka, et pilt ei ole must-valge. Enamik Suurbritannia, Prantsusmaa ja Hispaania inimestest pidas immigratsiooni Põhja-Aafrikast ja Lähis-Idast heaks, hinnates seda samaväärseks immigratsiooniga Ida-Euroopast. Teistest eristus Saksamaa, kus vaid suurusjärgus kolmandik küsitletutest pidas immigratsiooni nendest piirkondadest heaks.⁶¹

Juba aastakümneid Lääne-Euroopas elavaid muslimi kogukondi käsitatakse endiselt kui võõraid. Näiteks Prantsusmaal kutsutakse Põhja-Aafrika päritolu inimesi sageli immigrantideks, hoolimata asjaolust, et nad on elanud riigis juba aastakümneid ning enamikul neist on ka kodakondsus. Samal ajal ei nimetata immigrantideks Prantsusmaale tööle ja elama tulnud itaallasi, portugallasi ja hispaanlasi. Võib-olla tuleneb see asjaolust, et näiteks itaallane sulandub visuaalselt rahvahulka palju kergemini.⁶²

Pew uuringukeskus tegi 2011. aastal uuringu muslimite ja lääne suhetest, mis kinnitas levinud arvamust, et muslimeid peetakse üldiselt “eriliseks” ja “võõraks”. Uuringu ühe tulemusena selgus, et enamik Lääne-Euroopa mittemuslimitest usub, et muslimid ei soovi kohalikke kombeid omandada ja, et nad tahavadki elada eraldiseisva kogukonnana. Seda arvamust pooldas suur osa sakslastest (72%) ja hispaanlastest (69%), kuid ka Prantsusmaal ja

---

⁶⁰ Muslims on Europe: Economic Worries Top Concerns About Religious and Cultural Identity. Lk. 1 <http://www.pewglobal.org/files/pdf/7-6-06.pdf> 14.12.2012.

⁶¹ *Ibid.* lk.6.

⁶² Monitoring Minority Protection in EU Member States. Open Society Institute. Lk.39. http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/1monitorminproFULL_20030101.pdf 15.12.2012.

Suurbritannias toetas seda üle poole vastanutest.⁶³ Samast uuringust tuleb välja, et lääneriikides peab suur osa küsitletutest kõige vägivaldsemaks religiooniks islamit. Seda arvas 75% Suurbritannia, 90% Prantsusmaa, 79% Saksamaa ja 87% Hispaania küsitletutest.⁶⁴

Verbaalsed ja füüsilised rünnakud muslimite vastu Euroopas on aktiveerunud pärast terroriakte Lääne-Euroopas või USA-s. Seda täheldati nii pärast 11. septembrit 2001 kui ka Madridi ja Londoni terroriaktide järel. Valdav enamik registreeritud rünnakutest olid sõnalised, näiteks avalikus kohas muslimite mõnitamine.⁶⁵ Muslimite negatiivset kuvandit eurooplaste silmis illustreerib ka asjaolu, et 80% muslimitest, keda intervjueriti EL-i üleses uuringus, ütles, et on olnud diskrimineerimise ohvriks, kuna on islamiusuline. Diskrimineerimise ohvrite protsent on ajas tõusnud -1999. aastal 35% ja 2000. aastal 45%.⁶⁶

Prantsuse ajaloolane ja islamiekspert Justin Vaisse leiab, et põliseurooplased hindavad Euroopas elavaid muslimeid läbi müütide ja stereotüüpide, millel ei ole tegelikkusega erilist sidet. Põliseurooplase arvates on muslim olemuslikult temast hoopis erinev inimene ja väga võõrapärane. Neile tundub, et muslimid moodustavad ühtse ja vaenuliku grupi, kes püüavad sündivuse ja immigratsiooni kaudu oma arvukust ja kaalu kasvatada põliselanike arvelt.⁶⁷ Müüdid on populaarsed ja visad kaduma.

---

⁶³ Muslim – Western Tensions Persist. Common Concerns About Islamic Extremism. The Pew Research Center. Global Attitudes Project. 21.07.2011. Lk. 18.

http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_6_raporlar/1_3_diger/Pew-Global-Attitudes-Muslim-Western-Relations-FINAL-FOR-PRINT-July-21-2011.pdf 11.10.2012.

⁶⁴ *Ibid.* lk. 19.

⁶⁵ Intolerance and Discrimination Against Muslims. Report of International Helsinki Federation for Human Rights. Lk.13-14.

⁶⁶ Angenendt, Steffen. Muslims, Integration, and Security in Europe. Lk. 49

⁶⁷ Vaisse, Justin. Muslims in Europe: A Short Introduction. Center on the United States and Europe at Brookings. september 2008. Lk.1-2.

http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2008/9/europe%20muslims%20vaise/09_europe_muslims_vaise.pdf 15.12.2012.

2. Üleilmne džihadism: ideoloogia ja liikumine

Peatükk annab ülevaate, milline on üleilmse džihaadi ideoloogia sisu: kuidas on kujunenud lähivaenlasele keskendunud džihaadi ideoloogiast kogu maailma hõlmav ja lääneriike peamise vaenlasena käsitlev ideoloogia. Selle tundmine aitab mõista, mis see on, mis Lääne-Euroopa džihadiste inspireerib, ning aitab panna konteksti sõnumeid, mille on endast maha jätnud Lääne-Euroopa üleilmse džihaadi võitlejad. Tausta avamiseks on alapeatükk salafismist ning selle usuvoolu seisust Lääne-Euroopas. Üleilmse džihadismi ideoloogia baseerub salafistlikul islamil, kuid erineb mitme aspekti tõlgendamisel salafismi põhivoolust. Paradoksaalsel moel džihadistid, kes peavad end “õige islami” kaitsjaiks, on oma tegevuse õigustamiseks lähenenud mitmele kontseptsioonile sootuks erinevalt klassikalisest islamist. Neil on innovaatiline tõlgendus džihaadile ja muslimite kui ka uskmata tapmisele. Nende tõlgendused on kustutanud piirangud, mis islamis limiteerivad vägivalda ja sõjalist tegevust, muutes vaenlase spektri väga laiaks. Tänapäevaks on lääne tsiviilisikute tapmise õigustamisel peamine argument demokraatlik kord – iga kodanik on vastutav, sest valitsused, mis teostavad vägivalda muslimite suhtes, on ametisse saanud demokraatlike valimiste teel, seega kõigi inimeste toetusel.

Lisaks käsitletakse peatükis üleilmse džihaadiliikumise kujunemist – kuidas lähivaenlasele keskendunud kohalikust džihaadist kasvas välja üleilmset võitlust pidav džihaadiliikumine. Al-Qaeda on tänapäeval sünonüümiks üleilmsele džihaadile. Käesolev töö käsitleb al-Qaeda pigem süsteemi või narratiivina, mitte hierarhilise organisatsioonina, mis juhib võitlust umma eest kogu maailmas.

Lääne-Euroopas on üleilmne džihaadiliikumine eksisteerinud 1990. aastate lõpust alates. Algselt pigem välisjuhtimisel arenenud liikumine põhineb tänapäevaks valdavalt teise ja kolmanda põlvkonna muslimitel, kes tegutsevad autonoomsetes grupeeringutes inspireerituna al-Qaeda ideoloogiast. Lääne-Euroopa on paralleelselt nii üleilmse džihaadiliikumise baas kui ka

rünnakuobjekt. See aeg, kui Lääne-Euroopa muslimid rändasid võitluseks üksnes kaugetesse konfliktikolletesse, on selgelt ümber saanud, praegu planeerivad nad rünnakuid ka oma koduriikides. *Home-grown* terrorism on Lääne-Euroopas aktuaalne.

2.1. Džihadismi ja üleilmse džihaadi mõisted

Käesolevas töö peab džihadismi all silmas salafistlikku usutunnistust kandvat liikumist, mille poliitiliseks ideoloogiaks on islamism⁶⁸ ja oma ideede kehtestamise meetodiks kasutatakse vägivalda. Džihadiste eristab teistest sunni islami äärmuslastest ja ülejäänud salafistidest just meetod – veendumus, et üksnes džihaadi kaudu on võimalik olemasolev kord lammutada ja ehitada uus. Džihaadi viiakse ellu terroristlike meetoditega. Terrorismil on palju definitsioone ning üks laialdaselt aktsepteeritud definitsioon puudub. Siinkohal lähtutakse arusaamast, et terrorism on vägivalla suunamine tsiviilisikute ja – objektide vastu, et sellega mõjutada ühiskonda ja poliitilist protsessi. Sihikindel hirmu ja kaose külvamine on terrorismile omane. Terrorismi jagatakse alaliikideks lähtudes erinevatest kriteeriumitest. Võttes aluseks ideoloogia eksisteerib nelja tüüpi terrorismi: rahvuslik-etniline; religioosne, vasakäärmuslik ja paremäärmuslik. Džihadistid on selgelt religioossed terroristid, kes võitlevad Allahi nimel, umma eest ning kaitstes oma religiooni au.

Peter Mandeville defineerib džihadismi kui liikumist, mis kombineerib salafismi maailmavaadet veendumusega, et olukord nõuab vägivalla kasutamist kõigilt tõelistelt muslimitelt. Eraklusse tõmbumine või rahumeelse poliitilise protsessi ja koostöö kaudu üleminek õigesse ühiskonda on džihadistide arvates illegaalne mõtteviis. Koraan nõuab šariaadi täitmist hoolimata olukorrast ning mõeldamatu on tõeliste muslimite koostöö uskmatutega.⁶⁹ Džihadismi võib seletada ka allakäigukeskselt kui reaktsiooni islamimaailma allakäigule ja lääne

---

⁶⁸ Islamismi mõistel on palju definitsioone. Käesolevas töös käsitletakse islamismi kui üht poliitilist voolu islamiriikides. Islamismi eesmärk on kehtestada poliitiline ja ühiskondlik kord, mis saab juhised nii seaduste kui institutsioonide loomeks Koraanist. Riigis on vaja kehtestada šariaat. Üldiselt käsitlevad kõik islamistid religiooni holistlikult kui totaalset süsteemi, mis organiseerib kõiki eluaspekte, kuid ka siin on erisusi, mil määral ja kuidas kombineerida šariaadiseadusi inimese loodud seadustega. Valdav enamik islamiste on vägivalla vastu, pooldavad võimulesaamist läbi rahumeelse protsessi. Mitmed tuntud islamistlikud parteid nagu Hamas, Hizbollah ja Muslimi Vennaskond, on olnud vägivaldse minevikuga, kuid tänaseks on nende parteide peavool rahumeelne. Džihaadi või vägivalda kasutatav suund on islamistliku voolu vähemus.

⁶⁹ Mandeville, Peter. *Global Political Islam*. Routledge, 2007. Lk.248.

ülemvõimule. Allakäigus süüdistatakse “islamivastast” liitu: kristlasi, juute, usutaganejaid. Need vaenlased on vaja hävitada. Seda peavad tegema salafismi usutunnistusega inimesed ülemaailma.⁷⁰

Mis vahe on džihadistil ja vabadusvõitlejal? Sageli on see vaatenurga küsimus, sest mis on ühele vabadusvõitlus on teisele terrorism, näiteks Moskva vs tšetšeenid või Madrid vs baskid. Käesoleva töö autor leiab, et erisus seisneb peamiselt vägivalla sihtmärgis. Vabadusvõitlejad näevad oma vägivalla sihtmärkidena nende jaoks vaenuliku režiimi objekte ja ametiisikuid või nende liitlasi. Džihadistid aga kasutavad terroristlikku meetodit, külvates vägivalda väga laia spektriga sihtmärkide suunas. Tõsiasi on, et alati ei ole need piirid nii selged.

Džihadismil on kaks alaliiki: kohalik- ja üleilmne džihaad. Neid eristab teineteisest peamise vaenlase käsitus. Kohaliku džihaadi eesmärk on kukutada islamimaailma valitsevad sekulaarsed režiimid ja luua isalmistlik riik, s.t. keskne on võitlus lähivaenlasega (*al-Adou al-Qureeb*). Üleilmse džihaadi ülesanne aga on relvastatud võitlus islami ja muslimite vaenlaste vastu olenemata asukohast, et vähendada mitteislami maailma majanduslikku, sõjalist ja kultuurilist mõju islamimaailmale.⁷¹

Käesolevas töös on keskse vaatluse all üleilmne džihadism, sest just see inspireerib radikaliseeruma noori muslimeid Lääne-Euroopas. Levinuima definitsiooni järgi on tegemist religioosse usuäratusliku liikumisega, mis kuulutab salafistlikku islamit ja oma eesmärkide täitmisel nähakse kohustust kuulutada välja džihaad. Eesmärk on taastada kunagine islami kuldaeg, luues umma, mis laiub Marokost Filipiinideni, k.a. Hispaania ja Portugal. Suure islamistliku riigi sees ei oleks praeguseid riigipiire ning seal praktiseeritaks salafistlikku islamit.⁷²

Segadust tekitab asjaolu, et üleilmse džihaadi eesmärkidena on nimetatud erinevaid sihte: globaalne umma, kus ei ela ühtegi mittemuslimit; umma, mis eksisteerib kogu territooriumil, mis oli muslimite poolt kunagi hõivatud; lääne

---

⁷⁰ Moghadam, Assaf. Fishman, Brian. *Fault Lines in Global Jihad*. Routledge, 2011. Lk.6.

⁷¹ Nesser, Petter. *Ideological Influences and Patterns of Jihadism in Europe*. Paper presented at ISA Annual Convention 2009, in New York.
http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/2/5/2/pages312523/p312523-1.php 12.10.2012.

⁷² Sageman, Marc. *Understanding Terror Networks*. University of Pennsylvania Press, 2004. Lk.1.

ründamine ja alistamine, et nõrgestada muslimiriikide sekulaarseid režiime. Need vastuolud tulenevad eelkõige kahest asjaolust: esiteks selgitavad džihaadi liidrid oma tegevust erinevalt muslimitele ja rahvusvahelisele auditooriumile. Teiseks on liikumine väga mitmekesine ning selles on esindatud erinevate ambitsioonidega isikud ja grupeeringud.⁷³

2.1.1. Salafistlik islam ja selle alaliigid

Džihadismi olemuse mõistmiseks tuleb aru saada salafistliku islami usutunnistusest, sest see on peamine prisma mille kaudu kõik džihadistid maailma tõlgendavad, k.a. üleilmse džihaadi võitlejad.

Salafism⁷⁴ on üks sunniitliku islami vooludest. Salafistid järgivad prohvet Muhamedi ja tema kaaslaste eeskujut. Nad usuvad, et Muhamedi kaasaegsed õppisid islamit otse prohvetilt, seega praktiseerisid nad tõelist ja puhast islamit. Aja möödudes lisandus islamile uusi rituaale ja ebatäpseid tõlgendusi, mis on mürgitanud muslimi kogukonda. Vajalikuks peetakse usupuhastust, mille all mõeldakse tagasipöördumist Muhamediaegse islami juurde, loobudes kõigist hilisematest lisandustest. Salafismi eesmärk on rahvusteülene usupuhastus, mis liidab usklikud ühtsesse kogukonda ehk ummasse.⁷⁵ Salafistide, s.h. üleilmsete džihadistide maailmapildis on umma kontseptsioon kesksel kohal. Olivier Roy nimetab tänapäeva salafistide umma kontseptsiooni “neoummaks”, mis tähistab ette kujutatud, ideaalset ülemaailmset muslimite kogukonda. See idee on väga ligitõmbav lääne muslimitele, kelle side oma päritolumaa kultuuriga on nõrgenenud ja elukoha riigiga on samuti vähe ühist.⁷⁶

Salafistlik islam on puhas kultuurilistest ja rahvuslikest elementidest. See teeb salafistliku islami ideaalseks usutunnistuseks, mida saab kogu maailmas ühtmoodi järgida, sest ei vaja mõistmiseks või praktiseerimiseks mingeid

---

⁷³ MacDonald, Douglas, J. The New Totalitarians: Social Identities and Radical Islamist Political Grand Strategy. Strategic Studies Institute. U.S. Army War College. Jan, 2007. Lk. 3.

⁷⁴ Termin salafism tuleb araabia keelsest sõnast “*salaf*”, mis tähendab “eelnenut”, selle all mõeldakse tavaliselt Prohvet Muhamedi kaasaegseid – kolme esimest põlvkonda muslimied, kes õppisid islami vahetult prohvetilt.

⁷⁵ Wiktorowicz, Quintan. The New Global Threat: Transnational Salafis and Jihad. Middle East Policy, Vol. VIII, No.4, Dec. 2001. Lk.20.

⁷⁶ Dalgaard-Nielsen, Anja. Violent Radicalisation in Europe: What We Know and What We Do Not Know. Studies in Conflict and Terrorism. 33:9, 2010. Lk. 800.

kohalikke olusid. See on teinud salafistid aktiivseteks globaalse islami agentideks.⁷⁷

Salafistide hulgas valitseb üksmeel vajaduse osas tõlgendada islamit lähtuvalt prohveti ja tema kaasaegsete praktikast, samal ajal eksisteerivad teravad erimeelsused meetodi üle, kuidas usupuhastus viia rahvamassidesse. Seega eri vooludel on usutunnistus sama, kuid strateegia valik erinev.

Enamik uurijaid jagab salafismi kaheks: rahumeelsed ja vägivaldsed. Rahumeelne suund keskendub isiklikule vagadusele, propagandale ja haridusele, mis peaksid aitama luua uue, usupuhastuse läbinud umma. Vägivaldne suund leiab, et see pole piisav ja vaja on teha seda läbi džihaadi.⁷⁸ Marc Sagemani käsitus on sarnane, nimetades erinevaid voolusid traditsiooniliseks salafismiks ja džihadistlikuks salafismiks. Gilles Kepel nimetab kahe haru esindajaid šeikideks-pietistideks ja džihadistideks.

Quintan Wiktorowicz leiab, et salafismi lõhestavad sisemiselt lisaks erimeelsustele meetodi osas ka kaasaegsete sündmuste erinev tõlgendamine. Nende põhjal jaotab ta salafismi kolmeks: puritaanlikuks, poliitiliseks ja džihadistlikuks.⁷⁹ Rahumeelse tiiva kaheks jagamine ja puritaanide ning poliitiliste omavaheline eristamine on sagenenud just viimastel aastatel ilmunud uurimustes.

Puritaanid (sageli nimetatud ka pietistideks) rõhutavad vajadust keskenduda oma idee elluviimisel rahumeelsetele viisidele: haridusele, propagandale ja usukuulutusele. Nende seisukohalt on poliitika kõrvalekalle õigelt teelt, mis võtab inimeselt energia, mille abil keskenduda oma isiklikule vagadusele. Tõeline islamistlik ühiskond tuleb siis, kui kõik muslimid on saanud õige õpetuse ja kollektiivselt omaks võtnud islami õige meetodi.

Poliitilised salafistid näevad vajadust viia salafistlik usutunnistus poliitilisele areenile. See kiirendaks ja aitaks kaasa Jumala tahte saavutamisele. Nad aktsepteerivad islami puhastamise prioriteetsust, kuid samal ajal näevad vajadust lahendada poliitilisi ja sotsiaalseid probleeme. Poliitiliste salafistide arvates on

---

⁷⁷ Wiktorowicz, Quintan. *Anatomy of Salafi Movement*. Studies in Conflict and Terrorism. 29:3, 2006. Lk. 210.

⁷⁸ Mandeville, Peter. *Global Political Islam*. Lk. 249.

⁷⁹ Wiktorowicz, Quintan. *Anatomy of Salafi Movement*. Studies in Conflict and Terrorism. 29:3, 2006. Lk.208.

puritaanid ajast ja arust, kes ei oska kaasaegset konteksti tõlgendada ega otsuseid teha.⁸⁰

Džihadistid leiavad, et isiklik vagadus, usukuulutus või poliitiline protsess ei ole piisav. Vajadus on džihaadi järele, et lammutada olemasolev ja ehitada uus. Nende seisukoha järgi on puritaanid head islami õpetlased, kuid poliitilisi ja sotsiaalseid olusid ei oska nad hinnata ning süüdistavad neid rahva petmises ja probleemide mahavaikimises.⁸¹

Wiktorowicz näeb kolmes voolus selgeid põlvkondadevahelisi erinevusi. Nooremad kalduvad poliitiliste ja vägivaldsete meetodite poole. Saddam Husseini Kuveidi ründamine, millele järgnes Saudi Araabia otsus lubada USA sõjaväebaasid oma territooriumile kujunes sündmuseks, mis lõi salafistide vahele kiilu. Puritaanliku salafismi liidrite Saudi Araabiat toetav *fatwa* pani paljusid nooremaid salafiste küsima, kas vanad liidrid üldse mõistavad maailma poliitilisi sündmusi. Poliitiliste ja džihadistlike salafistide arvates, kes tol ajal olid veel omavahel segunenud, oli USA vägede muslimiriiki lubamine kutse okupatsiooniks ja püha maa rüvetamine.⁸²

2.1.1.1. Salafism Lääne-Euroopas

1990. aastate alguses oli Lääne-Euroopa muslimi kogukondade reislamiseerimisel enim esindatud Muslimi Vennaskond⁸³ ja Jama'at al-Tabligh⁸⁴. Salafism, mis 1990. aastate algul oli Euroopas veel marginaalne, oli kümnendi lõpuks tõusnud arvestatavaks tegijaks ning on tänaseks kesksel kohal Lääne-Euroopa noorte muslimite reislamiseerimisel.⁸⁵ Eriti aktiivsed on puritaanliku salafismi organisatsioonid, eelkõige Saudi Araabiast ja Pakistanist. Nad rõhutavad vajadust reislamiseerida läänemaailmas elavad muslimid. Seda

---

⁸⁰ Ibid. lk.222.

⁸¹ Ibid. lk.226.

⁸² Ibid. lk.222-223.

⁸³ Muslimi Vennaskond loodi Egiptuses 1928. aastal Hassan al-Banna poolt. Tänaseks maailma suurimaid islamistlikke liikumisi. Euroopas tegutsevad alates 1960ndatest. Liikumise moto kõlab: „Allah on meie siht. Prohvet on meie liider. Koraan on meie seadus. Džihaad on meie tee. Surra Allahi nimel on meie suurim lootus“.

⁸⁴ Jama'at al-Tabligh on täna 150 riigis tegutsev religioosne liikumine, mis loodi Indias 1926. Lääne-Euroopas on selle järgijaid umbes 150 000. Tegemist on valdavalt apoliitilise ja paatsifistliku liikumisega, mis kuulutab läänevastast ja anti-semitlikku maailmavaadet. Ei pooldata religiooni ning riigi lahusust.

⁸⁵ Amghar, Samir. Salafism and Radicalisation of Young European Muslims. – European Islam. Challenges for Public Policy and Society. Center for European Policy Studies. Brussels. 2007. Lk. 39 <http://www.ceps.eu/book/european-islam-challenges-society-and-public-policy> 16.01.2013.

tehakse eelkõige läbi misjoni, mitmesuguste sotsiaalsete projektide ning selliste organisatsioonide finantseerimise kaudu, mis pole otseselt poliitikale või vägivallale orienteeritud, kuid kes levitavad ekstreemseid läänevastaseid, puritaanlikke ja pluralismi maha tegevaid vaateid. Nende eesmärk on teadlikult kujundada Lääne-Euroopa muslimite vaateid selliseks, et nad pööraksid selja oma asukohariigi väärtustele ja elustandardile.⁸⁶

Lääne-Euroopas on esindatud kõik kolm peamist salafismi voolu: puritaanid, poliitilised ja džihadistid. Puritaanid on kõige silmatorkavamad, kuna neil on keelatud suhtlemine uskmatute ja ka teiste salafismivoolude esindajatega, et hoiduda negatiivsetest mõjudest. Elatakse suletud kommuunides. Nad tunnevad end pigem osana ülemaailmsest ummast kui asukohamaa ühiskonnast.⁸⁷ Silmas tuleb pidada, et salafismist haaratud muslimid pole organiseerunud hästi struktureeritud gruppidesse, vaid pigem saab seda kirjeldada kui osalemist võrgustikus või mõtteväljas, milles domineerib üks ideoloogia.

Noori meelitavad salafismi juurde mõjukad imaamid – nii kohalikud kui globaalselt tegutsevad. Aktiivselt edastatakse oma sõnumit Interneti, satelliittelevisiooni ja raadio kaudu. Ebamäärase identiteediga Lääne-Euroopa muslimitele on mõjuvad imaamide visioonid Euroopa islamiseerimisest. Populaarne on Sayyid Qutbi loosung: “Muslimil ei ole rahvust, tal on usk”. Sellega püütakse veenda eelkõige noori hoiduma lääne elustandarditest ja keskenduma islamile.⁸⁸

Enamik uurijaid on seisukohal, et salafism on atraktiivne eelkõige neile Lääne-Euroopa teise ja kolmanda põlvkonna muslimitele, kes vaevlevad identiteedikriisis. Neile tundub salafismi pakutud islamitõlgendus maailmapilti korrastav ja umma annab ühtekuuluvustunde ning eesmärgi: millegi eest võidelda. Millist meetodit umma eest võitlemisel pooldatakse, määrab selle millise salafismi voolu alla end paigutatakse. Enamik noori jääb poliitiliste või puritaanlike meetodite juurde.⁸⁹ Väike osa usub džihaadi ja nende hulgast omakorda väike osa jõuab ka päriselt vägivalla teostamiseni.

---

⁸⁶ From Dawa to Jihad. The Various Threats from Radical Islam to the Democratic Legal Order. AIVD (General Intelligence and Security, Netherlands) Detsember, 2004. Lk.27.
<http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/49.pdf> 14.01.2013.

⁸⁷ Wiktorowicz, Quintan. Anatomy of Salafi Movement. Lk. 219.

⁸⁸ Laskier M. Michael. Islamic Radicalism and Terrorism in the European Union. The Maghrebi Factor. Lk. 99.

⁸⁹ Mandeville, Peter. Global Political Islam. Lk. 262.

Millist rolli mängib äärmuslik vägivalda vastane usuvool džihadiliikumise kontekstis? Kas põhivoolu salafistlik kogukond on pigem soodustav pinnas džihadistlikule salafismile või vastupidi? Sellekohane debatt on aktuaalne, kuid ühest vastust pole. Levinud on kaks seisukohta. Ühel pool on arvamus, et vägivallavastane radikaalne usuvool loob pinnase liikumaks vägivalda pooldava suuna poole. Teine pool väidab, et salafismi põhivool on kui kaitseliin džihadistliku ideoloogia levimisele, kuna inimene, kes omandab nende vaated, on veendunud vägivallavastane.⁹⁰ Kuna radikaliseerumine on väga individuaalne ja ettearvamatute teekond, siis ongi keeruline ühest vastust anda. Puuduvad uurimused, mis tõestaks kummagi poole väiteid, ning terroristide profiile uurides on keeruline üheselt määratleda hetke, millal inimene astus vägivallatult teelt, kui ta seda üldse oligi käinud, vägivaldsele rajale.

2.2. Üleilmse džihadismi ideoloogilised alused

Ideoloogia on džihadistidele oluline. Sarnaselt kõigi teiste liikumistega on ideoloogia vahend, mis aitab kirjeldada oma maailmapilti ning vahendada seda teistele. Lisaks annab ideoloogia ühtsustunde, grupiidentiteedi, defineerib vaenlase ning on strateegia aluseks ja õigustamiseks. Ilma ideoloogiata oleks tegu lihtsalt vägivaldsete kriminaalidega.

Džihadistid püüavad oma tegevust hoolikalt seletada, toetudes Koraanile ja klassikalistele islami tekstidele, et hoida oma reputatsiooni islami kaitsjana. Probleem seisneb selles, et islami traditsioon keelab selgelt mitmeid aspekte džihadistide tegevuses: muslim ei tohi tappa muslimit, keelatud on enesetaputerrorism, tsiviilisikute tapmine, erinev on nägemus džihaadi kontseptsioonist jne. Kasutades samu tekste, mis puritaanid ja poliitilised salafistid, on džihaadi suund mitme olulise mõiste tõlgendamisel läinud teist rada, muutes need ideoloogilisteks instrumentideks oma tegevuse õigustamisel.

Džihaadi ideoloogia on algselt keskendunud üksnes lähivaenlase alistamisele, välisvaenlase tähtsus tõusis esile alles 20. sajandi lõpus ning tänaseni ei ole jõutud konsensusele küsimuses, kumb on olulisem. Järgnevalt esiletõstatud viis autorit ei ole ammendav loetelu, kellest üleilmne džihad inspiratsiooni

---

⁹⁰ Vidino, Lorenzo. The Role of Non-Violent Islamists in Europe. CTC Sentinel, Combating Terrorism Center at West Point. Nov, 2010, Vol.3, Issue 11-12. Lk. 9-10.
<http://www.ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2011/05/CTCSentinel-Vol3Iss11-126.pdf>
12.02.2013.

ammutab, kuid on valitud lähtuvalt tähtsusest ning panusest üleilmse džihaadi teooria väljakujundamisse. Ideoloogia on pidevas arengus, seda mõjutavad al-Qaeda tuumiku sõnumid, teoloogid, džihadistliku liikumise grupeeringute strateegiate koostajad ja džihadistliku maailmavaatega Interneti jututubades aktiivselt sõna võtvad inimesed.⁹¹

Lisaks autoritele, kes ideoloogia arengule on oma panuse andnud, leiavad allpool käsitlemist mõisted “džihaad” ja “tsiviilisikute ründamine”. Nende seletamine aitab arusaada üleilmse džihaadi ideoloogiast ja selle iseärasustest. Need kaks on islamisisese debatis väga aktuaalsed teemad isaks *takfir*’i kontseptsioonile, mida käsitletakse seoses Ibn Taymyyaga.

Lääne-Euroopa terrorismis süüdistatavate džihadistide kohtueelsel uurimisel saadud informatsioonile toetudes võib öelda, et võitlejatel oli kolme tüüpi ideoloogilisi materjale: 1) klassikalised ja kaasaegsed džihadismi ideoloogide kirjutised; 2) Al-Qaeda liidrite avaldused ning 3) Euroopas tegutsevate radikaalsete imaamide sõnavõttud, videosalvestised ja kirjutised. Peamiselt saadi ideoloogilisi materjale Interneti kaudu, mošeedest, mošeede juures tegutsevatest raamatupoodidest ja Afganistani - Pakistani treeninglaagritest. Juurdlusedokumentidest selguvad Lääne-Euroopa džihadistidele enim huvi pakkuvad teemad: 1) mil viisil seletab islam džihaadi ja märterlust; 2) millised on õigustused sihtmärgi valikul; 3) massihävitusrelvade kasutamine ning 4) *takfiri* doktriin ehk kaasmuslimite tapmine.⁹²

2.2.1. Ibn Taymiyyah, Abul-Ala Maududi ja Sayyid Qutb

Kaasmuslimite tapmise õigustamiseks on peamine ideoloogiline instrument *takfir* – muslimi süüdistamine usust taganemises teiste muslimite poolt. Vaidlused *takfir*’i tõlgendamise üle tekitab suurimaid erimeelsusi salafistide seas.

Enamik muslimeid usub Prohvet Muhamedi sõnu, et süüdistades uskujat uskmatuses on sama kui teda tappa. Kellegi kuulutamine apostaadiks ehk usutaganejaks on väga tõsine ja keeruline protsess, millele peaks eelnema selle isiku enda avalik teadeanne, et ta peab end usuhülgaajaks. Vastasel juhul,

---

⁹¹ Hegghammer, Thomas. Global Jihadism After the Iraq War. The Middle East Journal. Winter 2006. Lk. 15-17.

⁹² Nesser, Petter. Ideologies of Jihad in Europe. Terrorism and Political Violence. Vol. 23, Issue 2, 2011. Lk. 179.

olenemata isiku vastumeelsusest või rumalusest, kuni tal on kübekenegi usku, on ta muslim.⁹³ Džihadistid ei lähtu sellisest arusaamast. Nende *takfir* argumentatsiooni juured ulatuvad Ibn Taymiyyah (1263–1328) töödesse. Ibn Taymiyyah elas ajastul, kui islamit ohustas mongolite domineerimine ja tema kirjutiste eesmärk oli ühendada araablasi mongolite vastu. Mongolid võtsid omaks islami, et olla legitiimised valitsejad, kuid nad ei olnud väga hoolikad muslimid, lisades islamile oma traditsioone ja elemente teistest religioonidest. Ibn Taymiyyah konstrueeris loogika, mille järgi need, kes ei praktiseeri puhtast islamit ja ei järgi täpselt islami seadusi, ei sobi muslimeid valitsema. Inimese loodud seaduste järgimine on samaväärne usuhülgamisega.⁹⁴ Inspireerituna Ibn Taymiyyah'ist võivad džihadistid kuulutada inimese usutaganejaks ja islamivastaseks lähtudes enda seatud standarditest. *Takfir*'i selline tõlgendus annab vabaduse väga laia spektri kaasmuslimeid, organisatsioone ja režiime usutaganejaks tunnistada ja õigustab vajadust neid rünnata.

Ibn Taymiyyah kontseptsiooni arendas edasi Abul-Ala Maududi (1903–1979), kes jagas ühiskonna kaheks asetades ühele poole “jumala kaaslased” ja teisele poole “saatana kaaslased”. “Saatana kaaslased” on kõik need muslimid, kes järgivad inimeste tehtud seadusi.⁹⁵ Maududi konstrueeris “modernse *jahiliyya*” mõiste. *Jahiliyya* tähistab islamieelset aega ja võib tõlkida “paganluse perioodiks” või “võhiklikkuse perioodiks”. Maududi ütles, et muslimite kõrvalekalle puhtast islamist, imperialismi mõjutused ja mitteislamiseaduste kehtestamine on võrreldav islamieelse perioodiga. Õiged muslimid peavad selle vastu üles astuma nagu Prohvet Muhamed oma kaaslastega tegi.⁹⁶

Tänapäeva džihadistide arusaam džihaadist ja islamistlikust liikumisest tugineb paljuski egiptlase Sayyid Qutbi (1906–1966) töödele. Ta sünteesis Maududi “modernse *jahiliyya*” ja Ibn Taymiyyah *takfir*'i teooriad ühtseks tervikuks. Qutbi kirjutatud traktaat “Verstapostid” (*Ma'ailm fi al-Tariq*), mis esmakordselt ilmus 1964. aastal, on otsekui kaasaegse džihadismi manifest. Seda saab tõlgendada nii kohaliku džihaadi kui ka üleilmse džihaadi tegevuskavana. Oma

---

⁹³ Wiktorowicz, Quintan. A Genealogy of Radical Islam. Studies in Conflict and Terrorism. 28, 2005. Lk.77.

⁹⁴ Palmer, Monte. Princess, Palmer. Islamic Extremism. Causes, Diversity and Challenges. Rowman and Littlefield, 2008. Lk.13.

⁹⁵ Wiktorowicz, Quintan. A Genealogy of Radical Islam. Studies in Conflict and Terrorism. 28, 2005. Lk. 78.

⁹⁶ *Ibid.*

teoses rõhutab Qutb mitmel korral, et džihaad ei ole Egiptuse ega araabiamaailma keskne, vaid selle haare on globaalne.⁹⁷ Qutb on seisukohal, et kogu maailm on *yahiliyya* seisundis ja “õiged muslimid” on rõhutatud ja pideva uskmatute (*kuffar*) rünnaku all. Maailmas, kus valitseb *yahiliyya* on relvastatud džihaad vajalik, et kehtestada Allahi võim.⁹⁸ Kuna “tõelised muslimid” on nõrgas seisus, siis peavad nad emigreeruma (*hijra*) ning ennast vaimselt ja sõjaliselt ette valmistama, et eemalt, uuest kogukonnast või baasist kuulutada sõda uskmatutele.⁹⁹ Emigreerumine ja rünnakute ettevalmistamine riikides, mis pakuvad terroristidele turvalist pelgupaika, on kujunenud tavaliseks praktikaks. Qutbi mõju al-Qaida loojatele ja üleilmse džihaadi teoreetikutele on märkimisväärne. Ayman Zawahiri on nimetanud Qutbit kõige tähtsamaks fundamentaalse islami teoreetikuks.¹⁰⁰ Lisaks teoreetikutele on nii Taymiyya kui Qutbi tekstid huvi pakkunud ka praktikutele: neid leiti nii Madridi terrorirünnaku korraldajate kui Hollandi filmirežissööri mõrvanud Mohammed Bouyeri materjalide hulgast, mis näitab, et klassikalised tekstid leiavad lugejaid ja inspireerivad veel tänapäeval.¹⁰¹

2.2.2. Abdullah Azzam ja Ayman Zawahiri

Abdullah Azzam (1941-1989) on al-Qaeda üks asutajatest. Autopommi plahvatuse tagajärjel surnud Azzam kuulutati märtriks ja on džihadistide seas väga tunnustatud. Tema panus globaalse džihadismi ideoloogiasse koosneb peamiselt kahest aspektist. Esiteks täpsustas Azzam, millistel tingimustel on muslim kohustatud džihaadiks. Teiseks andis Azzam nende olukordade kirjeldused, millal on vajalik uskmatute vastu džihaadile minna. Azzam konstrueeris juriidilise põhjenduse, miks muslimid võivad osaleda Afganistani sõjas, et võidelda NSVL-i okupatsiooni vastu. Tema selgitused leidsid muslimite laia toetuse.¹⁰²

---

⁹⁷ Nesser, Petter. Jihad in Europe – A Survey of the Motivations for Sunni Islamist Terrorism in Post-millennium Europe. FFI/Rapport-2004. Lk.22.

<http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/35.pdf> 20.12.2012.

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ Wiktorowicz, Quintan. A Genealogy of Radical Islam. Lk.80.

¹⁰¹ Nesser, Petter. Ideologies of Jihad in Europe. Lk.178.

¹⁰² Wiktorowicz, Quintan. The New Global Threat: Transnational Salafis and Jihad. Lk. 23.

Azzami järgi on uskmatutevastast džihaadi kahte liiki. Esiteks ründav džihaad vaenlase territooriumil olukorras, kus vaenlane ei planeeri rünnakut muslimite vastu. Neid rünnakuid tuleb teha pisteliselt ning nende eesmärk on nõrgestada vaenlast ja kehtestada ranged piirid islamimaailma ja ülejäänute vahel. See džihaad on muslimite kogukondlik ehk kollektiivne kohustus¹⁰³ – rünnakuid sooritab kindel grupp isikuid ja teised on sellest vabastatud.¹⁰⁴ Teine liik džihaadi uskmatute vastu on kaitsev. See näeb ette muslimite ja nende territooriumite kaitset rünnaku korral. Sellises olukorras on džihaad iga uskliku isiklik kohustus, võrdne teiste usukohustustega. Esialgu langeb see kohustus neile muslimitele, kes asuvad rünnakule geograafiliselt kõige lähemal, kuid kui see grupp ei suuda vaenlasega edukalt võidelda, laieneb kohustus ka teistele muslimitele.¹⁰⁵ Sellega legimitiseeris Azzam džihaadi Afganistanis NSVL-i vastu.

Tänane al-Qaeda liider Ayman al-Zawahiri (s.1951) sünteesis Qutbi ja Azzami mõtted ning oli esimene, kes selgitas, kuidas džihaad tuleb viia globaalsele areenile. Oma kirjutises “*Knights Under the Prophet’s Banner*” (avalikkusele esitatud 2001. aastal) deklareerib ta, et uus džihaad on islami võitlus vaenulike ülemaailmsete jõududega. Need vaenulikud jõud on USA ja ülejäänud lääneriigid, Iisrael, Venemaa, ÜRO, rahvusvahelised korporatsioonid, telekommunikatsiooniagentuurid, uudisteagentuurid ja abiorganisatsioonid. Ülemaailmne võitlus ja välisvaenlase seadmine prioriteediks on vajalik, kuna uut muslimite riiki ei saa luua üksnes regionaalse võitluse kaudu. Džihadiste ei piira selles võitluses aeg ega kannatused.¹⁰⁶ Eksportides džihaadi lääneriikidesse, eelkõige USA-sse, täidetakse kaks eesmärki korraga: rünnates lääneriike, kes toetavad sekulaarseid ja usutaganejatest režiimidega muslimiriike, nõrgeneb lääneriikide toetus neile ja seega nõrgenevad usutaganejatest muslimiriikide režiimid.¹⁰⁷ Al-Zawahiri annab ka tegevuskava,

---

¹⁰³ Islamis on kahte tüüpi religioosseid kohustusi: individuaalsed (*fard ayn*) ja kogukondlikud (*fard kifaya*). Individuaalsed kohustused on näiteks palvetamine ja palverännak Mekasse. Kogukondlik kohustus on näiteks araabia keele ja grammatika õppimine, mida peab oskama piisav hulk inimesi kogukonnas, aga mitte igaüks.

¹⁰⁴ Wiktorowicz, Quintan. *The New Global Threat: Transnational Salafis and Jihad*. Lk. 23.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ Sageman, Marc. *Understanding Terror Networks*. Lk.20.

¹⁰⁷ Amghar, Samir. *Salafism and Radicalisation of Young European Muslims*. – *European Islam. Challenges for Public Policy and Society*. Center for European Policy Studies. Brussels. 2007. Lk. 41.

milliste meetoditega ülemaailmselt vaenlastega võidelda. Olulisim on tekitada võimalikult palju kannatanuid, sest see on keel, mida vaenlane mõistab. Parim viis selleks on keskenduda enesetapurünnakutele, sest need on odavad, efektiivsed ja džihadistide poolelt vähim ohvreid nõudvad.¹⁰⁸

2.2.3. “Džihaadi” kontseptsioon ja tsiviilisikute ründamine

Sõna džihaad on viimastel aastatel väga laialt käibel. Oluline on rõhutada, et nn püha sõja kontekstis kasutavad seda terminit peamiselt ainult džihadistid ise ja lääne meedia. Džihadistide käsitus erineb oluliselt enamiku muslimite omast.

Džihaadi doktriinil on kuus alaliiki: 1) klassikaline džihaad; 2) džihaad propaganda vahendina; 3) kaasaegne “kaitsev džihaad”; 4) kolonialismi vastane džihaad; 5) vägivaldne džihaad ja 6) islamistlik džihaad.¹⁰⁹ Klassikaline džihaad, mida enam sajandeid ei praktiseerita, oli oma ajastu nägu. Lääne terminites kõneldes pigem *jus in bello* kui *jus ad bello*.¹¹⁰ Klassikaline doktriin on tähtis, kuna andis džihaadi terminoloogia, milles antud töö kontekstis on oluline mõista kahte aspekti. Esiteks on džihaad religioosne kohustus. Need jagunevad islamis individuaalseteks (*fard ayn*) ja kogukondlikeks (*fard kifaya*). Džihaadis osalemine on üldjuhul kogukondlik kohustus, kuid teatud tingimustel ka individuaalne.¹¹¹ Millistel tingimustel täpselt, selle üle diskuteeritakse ägedalt islamisiselt tänapäevani. Alates Sayyid Qutbist käsitlevad džihadistid džihaadi isikliku ja pideva kohustusena sõdida valitsuste kui ka rahvaste vastu nii islamiriikides (lähivaenlane) kui ka mitteislamiriikides (välisvaenlane). See käsitus on üks kindel aspekt, mis eristab neid ülejäänud äärmuslastest.¹¹² Nendes küsimustes toetuvad üleilmsed džihadistid peale Qutbi ka alapeatükis 2.2.2. kirjeldatud Azzami tõlgendustele.

Teine aspekt, mida silmas pidada, on asjaolu, et džihaad on sõda ainult mittemuslimite vastu. Muslimiriikide omavaheline või riigisisene sõda ei ole klassikalise arusaama järgi džihaad. Siinkohal on oluline “muslimi” definitsioon, mida enamik muslimeid käsitleb väga laiana, kuid džihadistid

---

¹⁰⁸ Sageman, Marc. Understanding Terror Networks. Lk.23.

¹⁰⁹ Sedgwick, Mark. Jihad, Modernity, and Sectarianism. Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions. Vol. 11, Nr. 2. 2007. Lk.7.

¹¹⁰ *Ibid.* lk. 8.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² Roy, Olivier. Globalized Islam. Lk.4.

kitsalt.¹¹³ Muslimiriikides džihaadi pidamise õigustamiseks kasutatakse *takfiri* doktriini, mis alapeatükis 2.2.1. on kirjeldatud ja mis võimaldab neil sihtmärgiks seada väga laia spektri isikuid ja objekte.

Kaasmuslimid kritiseerivad teravalt džihadiste selle pärast, et nende rünnakutes hukkub palju tsiviilisikuid. Džihadistid vaidlesid sel teemal 1990. aastatel ning kümnendi lõpuks jõudsid nad oma positsiooni täpsustamiseni. Käesoleva töö kontekstis on oluline mõista, kuidas džihadistid selgitavad mittemuslimitest tsiviilisikute hukkumist džihadistide rünnakute tagajärjel. Peamiselt kasutatakse kolme argumenti õigustamaks rünnakuid uskmata tsiviilisikute vastu.

Esiteks on käibel “proportsionaalsuse doktriin”, mille sisuks on arusaam, et eelkõige USA rünnakud on tapnud tsiviilelanikest muslimeid (näidetena tuuakse eelkõige Iraagi, Afganistani ja Palestiina konflikti, milles USA on selgelt Iisraeli poolel), seega on džihadistidel õigus vastata samaga. Al-Qaeda arvestuse kohaselt on USA tapnud aastatega 4 miljonit tsiviilisikust muslimit ja sellega on muslimitel õigus tappa sama palju vaenlase tsiviilisikuid, et jõuda võrdsesse seisu.¹¹⁴

Teine argumentatsioon lähtub arusaamast, et igaüks, kes toetab ükskõik mis viisil vaenlast, on õiguspärane sihtmärk. Kui mõned poliitilise salafismi ja puritaanliku salafismi esindajad leiavad, et õiguspärane on rünnata tsiviilisikuid, kes otseselt toetavad vaenlase sõjategevust, siis džihadistid on laiendanud “sõjategevuse toetamise” mõistet nii palju, et igaüks, kes nende arvates toetab “islamivastast sõda”, on sobilik sihtmärk, olgu need siis NGO-d, ajakirjanikud, akadeemikud või ettevõtjad.¹¹⁵

Tänaseks on džihadistidel üha enam käibel tsiviilisikute hukkumise õigustamine läbi demokraatia. Kuna läänemaailma valitsused saavad ametisse demokraatlike valimiste kaudu, st rahva tahtel, siis läbi demokraatliku protsessi on iga selle riigi kodanik süüdi oma valitsuse tegevuses islami vastu. Selline loogika leidub paljudes Al-Qaeda publikatsioonides ja oli üks argumente õigustamaks 11. septembri terrorirünnakuid.¹¹⁶ Mohammad Sidique Khan, üks neljast enesetapurterroristist, kes 7. juulil 2005.aastal end Londonis õhku lasi, jättis maha videoteate, milles ta paneb veretöö süü avalikkusele, kes valimiste kaudu

---

¹¹³ Sedgwick, Mark. Jihad, Modernity, and Sectarianism. Lk. 9.

¹¹⁴ Wiktorowicz, Quintan. A Genealogy of Radical Islam. Lk.89-90.

¹¹⁵ *Ibid.* Lk.91.

¹¹⁶ *Ibid.*

on andnud oma toetuse ametisolevale valitsusele, mis viib ellu vägivalda muslimite suhtes, ja on seega vastutav.¹¹⁷

2.3. Üleilmne džihaadiliikumine ja selle kujunemine

Al-Qaeda nime kasutamine üleilmse džihaadiliikumise sünonüümina on väga levinud, kuid selline lähenemine on problemaatiline, kuna puudub täpne arusaam, mis asi al-Qaeda kui organisatsioon on, kas seda üldse on. Uurijad on al-Qaeda organisatsiooni kujutanud kõikvõimalike erinevate institutsioonidena: sõjalise alliansina, terrorismi ja islami ülikoolina, äriettevõttena. Al-Qaeda mõistmine on keeruline, kuna tegu on pidevas muutumises fenomeniga, mis kujundab oma tegevusplaani, meetodeid ja sihtmärke ümber vastavalt vajadusele.¹¹⁸

Kindel on, et ei eksisteeri ühtset, hierarhilise käsuliiniga üleilmse džihaadi organisatsiooni nagu seda pärast 2001. aasta 11. septembri terrorirünnakuid esitleti. Olivier Roy on arvanud, et Osama bin Ladeni edu ei peitunud mitte tõhusa organisatsiooni välja töötamises, vaid võimsa narratiivi või ideoloogia loomises, mis annab hea põhjuse mässata neile mässumeelsetele, kes senini ei olnud selleks põhjust leidnud.¹¹⁹

Viimastel aastatel on üleilmse džihaadi liikumist hakatud kirjeldama pigem kui võrgustikku, mis koosneb väikestest grupeeringutest, kes teevad omavahel vajadusel koostööd, kuid tegutsevad ka autonoomselt. Neid ühendab ideoloogia. Hea viis liikumist kirjeldada on käsitleda seda kolmel tasemel. Esiteks liikumine, mille keskmes on al-Qaeda kui hierarhiline ja ühtne organisatsioon, mis käsutab väikesi grupeeringuid üle maailma. Tänapäevaks on see arusaam jäänud tagaplaanile. Sellisele organisatsioonimudelile oldi ehk kõige lähemal aastatel 1996–2001. Teine lähenemine näeb, et tegemist on mitmetahulise üleilmse võrgustikuga, kuhu kuuluvad grupeeringud tegutsevad kui al-Qaeda frantsiisivõtjad. Al-Qaeda tuumik pigem sponsoreerib ja koordineerib, mitte ei planeeri terrorirünnakuid. Eri grupeeringutele antakse vajadusel luba tegutseda

---

¹¹⁷ Videoläkitus tuli avalikkuse ette al-Jazeera vahendusel 1.septembril 2005 ja selle ümberkirjutus on saadaval BBC kodulehel http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4206800.stm 12.02.2013.

¹¹⁸ Nesser, Petter. Jihad in Europe – A Survey of the Motivations for Sunni Islamist Terrorism in Post-millennium Europe. Lk. 19.

¹¹⁹ Roy, Olivier. Al-Qaeda in the West as a Youth Movement: The Power of a Narrative. CEPS Policy Brief. No. 168, August 2008. Lk.1 <http://aei.pitt.edu/9378/2/9378.pdf> 14.01.2013.

al-Qaeda nimel.¹²⁰ Kolmas lähenemine käsitleb üleilmset džihadiliikumist kui al-Qaeda ideoloogiast inspireeritud sõltumatuid grupeeringuid, kes toimivad transnatsionaalselt. Siia alla paigutatakse grupid, kes on sõltumatud al-Qaeda tuumikust ja võrgustikust. Seega on al-Qaeda eelkõige ideoloogia või narratiiv.¹²¹

Sageli on keeruline eristada kohalikke džihadiste üleilmsetest džihadistidest, mõned grupeeringud toimetavad mõlemal rindel. Siiski võib nimetada kaht asjaolu, mis rohkearvulisel üleilmse džihadi võitlejaskonnal on ühised: transnatsionaalsus selles tähenduses, et ollakse valmis rahvusvaheliseks koostööks ja ründama oma baasist kaugel asuvaid sihtmärke, näiteks USA-s või Euroopas. Teine ühisjoon on läänemaailma käsitlemine peamise sihtmärgina.¹²²

Üleilmsel džihadil ei ole pikka ajalugu. 1960. ja 1970. aastatel tegutsesid džihadistlikud rühmitused peamiselt Lähis-Idas, püüdes kõigutada kohalikke valitsevaid režiime. 1980. aastast kuni 1990. aastate keskpaigani olid džihadistlikud rühmitused aktiivsed nii Afganistanis, Tšetšeenias kui ka Palestiinas. Võitlus käis eelkõige konkreetse territooriumi üle.¹²³ Kuni 1990. aastate keskpaigani olid džihadistide seas ülekaalus need, kes leidsid, et õigem on keskenduda lähivaenlasele (*al-adou al-qureeb*), seega tuleb kõigepealt kukutada sekulaarsed režiimid muslimiriikides ja seejärel hävitada Iisrael.

Üleilmse džihadi täpset algust dateeritakse erinevalt, kuid valdavalt ollakse üksmeelsed, et tõuke, inspiratsiooni, oskused ja liikmed andis NSV Liidu okupatsioon Afganistanis (1979-1989).

Afganistan on oluline, kuna seal segunesid Egiptuse, Pakistani, Saudi Araabia ja Iraani džihadistid rahvusvaheliseks võrgustikuks, keda innustas sarnane ideoloogia.¹²⁴ Afganistanis sõdinud vabatahtlikke on tagantjärele hakatud nimetama "afganistani araablaseks". Nimetus tuleb sellest, et vabatahtlike seas domineerisid araablased. Uskmatutevastane sõda meelitas kohale rohkearvulise

---

¹²⁰ Neumann, Peter R. Brooke, Rogers. *Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe*. The International Center for the Study of Radicalisation and Political Violence. King's College. London. Dec, 2007. Lk.11 http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/terrorism/docs/ec_radicalisation_study_on_mobilisation_tactics_en.pdf 8.01.2013.

¹²¹ Nesser, Petter. Jihad in Europe – A Survey of the Motivations for Sunni Islamist Terrorism in Post-millennium Europe. Lk.20.

¹²² Hegghammer, Thomas. Global Jihadism After the Iraq War. Lk. 15.

¹²³ *Ibid.* lk.12-13.

¹²⁴ Mandeville, Peter. Global Political Islam. Lk.242.

seltskonna fanaatikuid ja radikaale, kelle arvu hinnatakse väga erinevalt: 5000 - 50 000.

Võitluseks üliiriigiga tuli teha koostööd, arendada võitlejate oskusi, välja töötada infokanalid ja info vahetamine, luurevõrgustik, varustuskanalid, finantseerimine jmt.¹²⁵ Üliiriigi alistamine andis džihaadivõitlejatele kõvasti enesekindlust ning usku oma ürituse õigsusesse.

Afganistani sõja lõpp seadis võitlejate ette küsimuse, mida teha edasi. "Afganistani araablased" vaidlesid ägedalt selle üle, kas keskenduda lähi- või välisvaenlasele, ning välisvaenlasele keskendujad olid pigem vähemuses. Paljud naasid oma koduriiki, kus liitusid sealsete džihaadigruppidega või löid oma grupeeringu. Osa läks ka USA-sse ja Lääne-Euroopasse, oodates seal uut kutset džihaadile. Võitlejate laialivalgumine üle maailma ja üksteisega kontakti jäämine garanteeris liikumise muutumise rahvusvaheliseks.¹²⁶

Veendumus vajaduses keskenduda lähivaenlase ründamise asemel välisvaenlasele (*al-adou al-baeed*) kujunes välja 1990. aastatel bin Ladeni ja Zawahiri juhtimise all. Üleilmse džihaadi arengusse andsid oma osa ka 1992. aastal alanud konfliktid Egiptuses, Alžeerias ning Bosnia ja Hertsegoviinas, mis andsid uue võimaluse "afganistani araablastele" ja esmase kogemuse uutele džihadistidele kaitsta islamit ja muslimeid. Võitlejaid organiseeriti ja juhiti Khartoumist, Jeemenist¹²⁷ ja Londonist.¹²⁸ Esimene Al-Qaeda terrorirünnak läänes toimus veebruaris 1993. aastal, kui Maailma Kaubanduskeskusele tehti esimene pommirünnak. Lääne teadvusse tõusis liikumine jõulisemalt alles 1998. aastal, kui anti välja sõjakuulutus ristsõdijatele-sionistidele, millele järgnesid terrorirünnakud USA saatkondade vastu Keenias ja Tansaania.¹²⁹

1990. aastaid võib nimetada globaalse džihaadi liikumise laienemise faasiks, kui tehti ettevalmistusi tõsise löögi andmiseks USA-le, s.o. terrorirünnakuteks USA territooriumil, mis materialiseerusid 11. septembril 2001. aastal.

---

¹²⁵ Palmer, Monte. Palmer, Princess. Islamic Extremism. Causes, Diversity and Challenges. Lk. 130.

¹²⁶ *Ibid.* lk.132.

¹²⁷ Osama bin Laden ja Zawahiri viibisid Sudaanis eksilis aastatel 1992-1996, Jeemen oli bin Ladeni perekonna koduriik enne ümberasumist Saudi Araabiasse.

¹²⁸ Kepel, Gilles. War for Muslim Minds. Islam and the West. Belknap Press of Harvard University Press. 2006. Lk.89.

¹²⁹ Roy, Olivier. Globalized Islam. Lk. 301

Pärast terrorismivastase sõja väljakuulutamist on liikumist pidevalt restruktureeritud. Iraagi sõda näitas, kuidas suudetakse sõja kulgu mõjutada, ja džihadistid ise peavad end selle sõja võitjateks.¹³⁰ Al-Qaeda ühe juhtiva sõjalise strateegi sõnul on terrorismivastase sõja tulemusel üleilmne džihaadiliikumine hajunud, mis oligi eesmärk, kuna al-Qaeda ei ole mõeldud eksisteerima organisatsioonina vaid süsteemina.¹³¹

Al-Qaedast inspireeritud süsteem tegutseb edukalt üle maailma, suutes opereerida ja liikmeid leida kõikjalt. Kuni 11. septembri terrorirünnakuteni seostati nende tegevust eelkõige islamiriikidega nii sihtmärkide kui võitlejate osas. Pärast 2001. aastat on nende globaalne haare end näidanud nii “edukate” kui ka läbikukkunud terroriaktide näol Venemaal, Euroopas, Austraalias, USA-s, Ida-Aafrikas ja Kagu-Aasias.

2.4. Üleilmne džihaadiliikumine Lääne-Euroopas

Terroristlikud liikumised ei ole Euroopas midagi uut. IRA, ETA, mitmed parem- või vasakäärmuslased ja globaliseerumisvastased on tegutsenud Lääne-Euroopas aastakümneid. 1990. aastatel pani Alžeeria päritolu Relvastatud Islamistlik Grupp (*al-Jama'ah al-Islamiyah al-Musallaha*) toime mitu terroriakti, millega püüti mõjutada Prantsusmaa valitsust, kes toetas Alžeeria kodusõjas islamistidevastast režiimi. Võrreldes “vanade” terroristidega on üleilmne džihaadiliikumine palju mitmetahulisem ja keerulisem, sest puudub selge arusaam liikumise struktuurist, osalejate motivatsioonist ja ideoloogiast, mis on sageli täis vastuolusid. Grupeeringud on pisikesed ja neil ei ole selget hierarhilist struktuuri. Nähtus pälvis Euroopa kontekstis teadlaste, laiema avalikkuse ja uurimisorganite tähelepanu alla pärast 2001. aasta terrorirünnakuid USA vastu ning eriti pärast Madridi terrorirünnakut.

Üleilmne džihaadiliikumine saabus Lääne-Euroopasse samal ajal kui al-Qaeda juhtimisel see suund valiti. Ideoloogia ja grupeeringute kiireks levikuks Lääne-Euroopas oli soodne pinnas eelnevalt loodud, sest nn kohaliku džihaadivõitlejad tegutsesid siin juba aktiivselt.

---

¹³⁰ Palmer, Monte. Palmer, Princess. Islamic Extremism. Causes, Diversity and Challenges. Lk.150.

¹³¹ Neumann, Peter. R. Joining Al-Qaeda. Lk.16.

1980. aastatel saabus Lääne-Euroopasse hulk kohaliku džihaadivõitlejaid, kes pagesid oma koduriikide režiimide eest. Lääne-Euroopat käsitleti Qutbist¹³² inspireerituna kui kaasaegset Mediinat, kus saab valmistuda džihaadiks oma koduriikides. Peamiselt Lähis-Idast, Lõuna-Aasiast ja Põhja-Aafrikast saabunud džihadistid asusid eelkõige elama Londonisse. Lisaks neile valgus Lääne-Euroopasse uusi väljakutseid otsima hulk “afganistani araablasi”. London, millest kujunes islamiäärmuslaste keskus, sai külge hüüdnime “Londonistan”. Džihaadi ja 1990. aastate lõpus üha enam üleilmset džihaadi propageerivaid mošeesid ja kogukondi oli ka Milanos, Madriidis, Pariisis ja Hamburgis. London mängis siiski keskset rolli, kuhu sagedasti reisiti, et osa saada sealsete mõjukate üleilmse džihaadiaktivistide õpetusest ja juhendamisest. Võtmeisikuteks Lääne-Euroopa džihadistide värbamisel, radikaliseerimisel ja treenimisel on palestiinlane Abu Qatada, egiptlane Abu Hamza, süürlased Omar Bakri Mohammed ja Abu Musab al-Suri ning nende lähimad liitlased.¹³³

Lääne-Euroopa džihadiste jagatakse kaheks põlvkonnaks. Esimese põlvkonna võitlejad on eespool kirjeldatud kohaliku džihaadivõitlejad, kes kasutasid Euroopat “varjupaigana”. Abu Qatada oli selle põlvkonna üks juhtfiguure. Enamik esimese põlvkonna džihadiste oli läbinud al-Qaeda treeningud ja religioossed õppelaagrid. Esimene põlvkond õpetas välja käesoleva töö peamiseks huviobjektiks oleva teise põlvkonna võitlejaid. Neist enamik on Lääne-Euroopas sündinud teise ja kolmanda põlve muslimid, kellel puudub isiklik kogemus džihaadist Lähis-Idas, Aasias või Põhja-Aafrikas. Teine põlvkond džihaadivõitlejaid Lääne-Euroopas on otseselt inspireeritud üleilmse džihaadi ideoloogiast ning nad näevad lääneriike, k.a. oma koduriike vaenlasena.¹³⁴ Selle põlvkonna karismaatilisteks liiriteks on Abu Hamza ja Omar Bakri Mohammed, kes al-Muhajiroun’i, Šariaadi Toetajate Liikumise ja teiste taoliste gruppide kaudu püüavad noori mõjutada omaks võtma al-Qaeda maailmavaadet ja vaenlasekuvandit.¹³⁵

---

¹³² Sayyid Qutb oma teoses “Verstapostid” rõhutab vajadust tõelistel muslimitel lahkuda oma koduriigist, mida valitseb islamitavade vastaselt, et luua baasid, kus saab teha ettevalmistusi džihaadiks, et kukutada islamivastaseid valitsusi. Ka Prohvet Muhamed lahkus koos kaaslastega Mediinasse, et hiljem Meka tagasi võita.

¹³³ Nesser, Petter. Ideological Influences and Patterns of Jihadism in Europe. Lk.4

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Nesser, Petter. Ideologies of Jihad in Europe. Terrorism and Political Violence. Vol. 23, Issue 2, 2011. Lk. 178.

Teise põlvkonna džihadistid on praegu peamine terrorismiohu allikas Euroopas. Nende arvel on hulga ebaõnnestunud terrorirünnakute kõrval ka edukaid, nii Euroopas kui ka mujal maailmas.

Milline on Lääne-Euroopa džihadistide organiseerituse tase? Selle kohta on palju eriarvamusi, millest üks äärmus näeb, et Lääne-Euroopas tegutsevad rakukesed, kes saavad juhiseid ja vahendeid otse al-Qaeda keskusest. Teine pool käsitab Lääne-Euroopas tegutsevaid üleilmse džihaadi võitlejaid kui autonoomseid grupikesi, kes tegutsevad al-Qaeda ideoloogia all.¹³⁶ Neid autonoomseid grupeeringuid on kahte tüüpi. Esimesed otsivad aktiivselt sidet al-Qaeda või teiste üleilmsete džihadiliikumistega. Nad planeerivad ja korraldavad terrorirünnakuid ise, kuid püüavad saada oma tegevusele kinnitust ja toetust globaalse džihaadi liidritelt. Teine osa autonoomsetest gruppidest on tõelised "isetegijad". Neid võrreldakse sageli noortekambaga ja neil puudub side al-Qaeda võrgustikuga, kuid nad on inspireeritud üleilmse džihadiliikumise tegevusest ja ideoloogiast.¹³⁷ Oluline on tähele panna, et need kaks poolt ei pruugi olla teineteist välistavad, vaid pidevas muutumises grupeeringud võivad aeg-ajalt tegutseda autonoomselt, kuid võimalusel või vajadusel teevad koostööd. Ühine omadus kõigil Lääne-Euroopas tegutsevatel grupeeringutel on nende suurus: enamasti koosnevad need 5-10 põhiliikmest, kellele võib lisanduda kaastöötajaid. Liikmed on peamiselt teise põlvkonna muslimitest mehed.¹³⁸

11. septembri terrorirünnakute planeerimisel ja elluviimisel osalenud Hamburgi grupeering on tüüpnaide al-Qaeda keskusega tihedalt koostöötavast ning sealt ressursse saavast ja juhitud grupeeringust. Autonoomselt ja ilma otsese juhtimiseta tegutsesid aga Hofstadi grupp ja Londoni enesetaputerroristid. Teadaolevad grupeeringud ei ole tavaliselt rahvusepõhised. Näiteks Madridi terrorirünnakus süüdimõistetute seas oli marokolasi, süürlasi, liibanonlane, alžeerlane, egiptlane ja hispaanlane.

Teise põlvkonna džihadivõitlejate pealekasvades on üha rohkem Lääne-Euroopas üleilmse džihaadi egiidi all terrorirünnakuid planeerivatest ja

---

¹³⁶ Neumann, Peter. R. Joining Al-Qaeda. Jihadist Recruitment in Europe. Lk.17.

¹³⁷ Neumann, Peter R. Brooke, Rogers. Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe. Lk.13-14.

¹³⁸ Nesser, Petter. Jihadism in Western Europe After the Invasion of Iraq: Tracing Motivational Influences from the Iraq War in Jihadist Terrorism in Western Europe. Lk.326.

teostatavatest grupeeringutest tekkinud kohapeal, koosnevad kohalikest ja tegutsevad autonoomselt. Tegemist on fenomeniga, mida nimetatakse *home-grown* terrorism. See tähendab vägivallaakte üldjuhul lääneriikides, mille elanikud terroristid ise on, eesmärgiga edendada oma poliitilisi ja religioosseid ideid. *Home-grown* terrorism on 21. sajandi alguses välja arenenud ning pole pelgalt Lääne-Euroopa keskne, vaid eksisteerib ka USA-s, Austraalias ja Kanadas.¹³⁹ Londonis 2005. aasta 7. juuli terrorirünnaku organiseerijad ja Hofstadi grupeeringu tegevus Hollandis on *home-grown* terrorismi näideteks Euroopast.

Lääne-Euroopa üleilmse džihadismi grupeeringud pole identsed, erinevused tulenevad riigis asuva muslimikogukonna päritolust ja immigrerumise ajast. Muslimikogukonnast enamiku päritolu mängib rolli kahes aspektis: araabia keele kõnelejad on tugevamalt peamiselt Lähis-Idast tuleva propaganda mõjuvõljas. Lisaks määrab päritolu selle, millised väliskonfliktid neid enim sütitavad. Näiteks Kašmiiri küsimus on valdavalt Lõuna-Aasiast pärit muslimitega asustatud Suurbritannias märksa suurema kaaluga kui Prantsusmaal, kus hoopis olulisemad on arengud Alžeerias ja Põhja-Aafrikas laiemalt.¹⁴⁰ Immigratsiooni ajaloost sõltub, kui palju on riigi muslimikogukonnas juba teise ja kolmanda põlve muslimeid, kes vähem huvitatud oma päritoluriikides toimuvast. Seal, kus neid on rohkem, on probleemiks pigem eelpool (vt. alapeatükis 1.6.1.) kirjeldatud identiteedi küsimused, millest tulenevalt tõmbuvad neid rohkem abstraktse üleilmse umma liikmelisus ja selle eest võitlemine. Suurim arv teise ja kolmanda põlvkonna muslimeid on Saksamaal, Suurbritannias ja Prantsusmaal. Hispaania ja Itaalia muslimitel, kes valdavalt on emigreerunud Põhja-Aafrikast alates 1990. aastatest, on veel märksa emotsionaalsemad sidemed oma päritolu riikidega, mis muudab neid tundlikuks teisel pool Vahemerd sündiva suhtes.¹⁴¹

---

¹³⁹ Precht, Tomas. Home -grown Terrorism and Islamist Radicalisation in Europe. Taani Justiitsministeeriumi tellitud uuring. 2007. Lk.15.
http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2007/Home_grown_terrorism_and_Islamist_radicalisation_in_Europe_-_an_assessment_of_influencing_factors__2_.pdf 21.01.2013.

¹⁴⁰ Neumann, Peter R. Brooke, Rogers. Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe. Lk. 15.

¹⁴¹ *Ibid.* lk. 16.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Lääne-Euroopas tegutsevates üleilmse džihaadi grupeeringute hulgas on esindatud nii al-Qaeda võrgustikku kuuluvad kui ka autonoomsed. Otsest juhtimist ja sidet al-Qaeda tuumikuga on väga vähestel, enamik Lääne-Euroopa džihadiste tegutseb al-Qaeda poolt propageeritud üleilmse džihaadi ideoloogia mõjuväljas.¹⁴²

2.4.1. Lääne-Euroopa üleilmse džihaadi toetusbaasina ja rünnakuobjektina

Üleilmse džihaadi kontekstis saab Lääne-Euroopat käsitada nii baasi kui sihtmärgina. Üleilmse džihaadi baasi tähenduses on Lääne-Euroopa kohaks, kust terrorirünnakuid organiseeritakse ja kust pärinevad džihadistid, kes rändavad võitlema üleilmse džihaadi sõjatandritele: Kašmiiri, Afganistani, Bosnia ja Hertsegoviinasse, Põhja-Aafrikasse, Tšetšeeniasse, Iraaki, Süüriasse jm. Kuni 2004. aasta Madridi terrorirünnakuni oli selline käsitus valdav. Lääne-Euroopa oli varjupaigana sobilik, kuna seal oli soodne asüülitaotlemise seadustik, regionaalselt liberaalne piirikontroll, head võimalused raha koguda, propagandat teha ning võitlejaid värvata.¹⁴³ Praegusel ajal rändavad Lääne-Euroopa džihadistid Süüriasse võitlema president Bashar al-Assadi vastu, Euroopa džihadistid osalesid Liibüa kodusõjas ja otsivad võimalusi sõdida Mali konfliktis.

Kuid Lääne-Euroopa pole pelgalt üleilmsete džihaadivõitlejate kasvulava, vaid ka rünnaku objekt 2004. aastal Madridi ja aasta hiljem Londoni transpordivõrkudes korraldatud pommiplahvatused on selle suundumuse silmatorkavamad näited. Euroopa ründamist õigustatakse peamiselt osalemisega terrorismivastases sõjas ja kättemaksuga muslimite alandamise eest. Selle all mõeldakse nii prohvet Muhamedi pilavate karikatuuride avaldamist, pearättide keelustamist kui muslimite üleüldist nõrgemat postitsiooni Lääne-Euroopa ühiskondades võrreldes põliseurooplastega.¹⁴⁴

Kuigi Al-Qaeda üleilmse džihaadi sõjakuulutus pärineb 1998. aastast, siis aktuaalseks sihtmärgiks tõusis Lääne-Euroopa pärast liitumist USA juhitud terrorismivastase sõjaga ning osalemisega Afganistani ja Iraagi sõdades. Enne

---

¹⁴² Muslim Networks and Movements in Western Europe. Pew Forum in Religion and Public Life. Lk. 35.

¹⁴³ Nesser, Petter. Jihad in Europe – A Survey of the Motivations for Sunni Islamist Terrorism in Post-millennium Europe. Lk.11.

¹⁴⁴ Nesser, Petter. Ideologies of Jihad in Europe. Lk. 185.

2002. aastat oli Lääne-Euroopa al-Qaeda sihtmärkide seas marginaalsel kohal, peamiselt käsitati oma avaldustes Euroopat üldiselt kui ajaloolist rõhujat. Pärast seda, kui paljud Euroopa riigid olid saatnud oma väed Afganistani ja Iraaki, hakkas al-Qaeda oma läkitustes üha sõjakamalt Euroopa riike ründama.

Pärast Madridi terrorirünnakut 15. aprillil 2004 kutsus Osama bin Laden oma kõnes Euroopa riike vägesid Iraagist välja tooma ning seeläbi sõlmima nendega lepingu, mis muudaks Euroopa al-Qaeda silmis *dar al-Sulh* piirkonnaks¹⁴⁵ ehk lepingumaaks.¹⁴⁶ Tema üleskutse oli edutu ning see tõstis Lääne-Euroopa kindlalt USA ja Iisraeliga võrdsele positsioonile vaenlaste hierarhias.

Üleilmse džihaadi võitlejad on Lääne-Euroopas oma sihtmärkideks valinud religioosseid, poliitilisi, sõjalisi, majanduslikke ja ka tsiviilobjekte. Euroopas asuvad USA sõjaväe baasid on mitu korda sihtmärgiks olnud. Enamasti on plaanitud rünnata isevalmistatud lõhkekehadega ning sageli otsustatakse enesetapurünnaku kasuks.¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ Islamis on maailma jaotatud Dar al-Islam ehk islamimaad ja Dar al-Harb ehk uskmatutemaa. Uskmatutega on võimalik olla ka Dar al-Sulh ehk lepingumaa suhetes, kus muslimid ei kasuta uskmatute vastu džihaadi.

¹⁴⁶ Kepel, Gilles. War for Muslim Minds. Lk.255.

¹⁴⁷ Nesser, Petter. Jihadism in Western Europe After the Invasion of Iraq: Tracing Motivational Influences from the Iraq War in Jihadist Terrorism in Western Europe.Lk.326.

3. Lääne-Euroopa džihadistide radikaliseerumine ja värbamine

Analüüsid Lääne-Euroopa muslimite radikaliseerumise põhjuseid, ei saa radikaliseerumist käsitleda isoleeritud fenomenina, vaid koos frustratsiooni, ideoloogia ja värbamisega. Inimese hädad, nii tegelikud kui kujuteldavad, on pinnaseks äärmuslikule ideoloogiale. Ilma ideoloogiata satub endas või ühiskonnas pettunud inimene pigem kuritegevuse teele, mitte üleilmsesse džihaadi liikumisse. Värbamine on radikaliseerumise protsessi viimane osa, mis on sillaks vägivaldse ideoloogia omandanud isiku teooria rakendamises praktikasse.¹⁴⁸ Muslimite olukord Lääne-Euroopas, milles võib peituda frustratsiooni põhjuseid, oli vaatluse all esimeses peatükis. Ideoloogia, mis inspireerib inimesi džihaadile, ja liikumise kujunemine oli vaatluse all eelmises peatükis. Alljärgnevalt leiavad käsitlemist põhjused, miks individid radikaliseerub ja, kuidas toimub värbamine. Tähele tasub panna, et teoreetiliselt saab neid käsitleda lahus, kuid tegelikult eksisteerivad need sageli kõrvuti, ehk väga keeruline on määratleda, millisel hetkel radikaliseerunud isik värvati või teisisõnu, millal isik tundis vajadust hakata vägivaldset ideoloogiat isiklikult ellu viima.

Pole selge, kui palju motiveerivad konfliktikolled väljaspool Lääne-Euroopat teise põlvkonna muslimeid džihaadile. Üha enam ollakse seisukohal, et välispoliitilised otsused on laiemaks taustaks, kuid teise põlvkonna muslimeid viib radikaliseerumiseni ja motiveerib vägivaldsele käitumisele eelkõige isiklikult läbielatu ning tema olukord koduriigis. Niisamuti tõdeb Petter Nesser, et üleilmse džihaadi grupeeringud pigem kasutavad poliitilisi arenguid ettekäändeks, et legitimeerida omi rünnakuid. Gruppide liidrid seovad oskuslikult erinevad teemad kokku ja kirjeldavad neid kui ühtset ummavastast rünnakut. Näiteks kasutatakse ühes kontekstis Palestiina alade okupatsiooni, Iraagi sõda või Moskva sõjalisi operatsioone Tšetšeenias koos muslimite

---

¹⁴⁸ Neumann, Peter R. Joining Al-Qaeda. Jihadist Recruitment in Europe. Lk.7.

diskrimineerimise või immigratsioonireeglistiku karmistamisega Lääne-Euroopas. Poliitilistel ja sõjalistel arengutel väljaspool Euroopat on sümbolne väärtus ning need on olulised grupitasandil. Isiku tasemel mängivad radikaliseerumisel rolli pigem indiviidi frustratsioon või alandus, kui ei tunta end täisväärtusliku ühiskonnaliikmena.¹⁴⁹ Samuti ei ole radikaliseerumise põhjuseks usk, sest suur enamik usklike ei lähe kunagi vägivaldse radikaliseerumise teed. Religioossed terminid on pigem andnud radikaalidele keele, mille abil omi mõtteid edastada, kuid radikaliseerumise põhjuseid tuleb otsida mujalt.

Uurijad on pakkunud isiku radikaliseerumise põhjustena erinevaid asjaolusid. Ühine on tõdemus, et end Lääne-Euroopa üleilmse džihadiga sidunud liikmed on valdavas enamikus teise ja kolmanda põlvkonna muslimid ja kõik nad on “uuestisündinud muslimid”. Erinevad on seisukohad selles, mis viib isiku radikaliseerumiseni: selleks võib olla võõrandumistunne nii oma vanemate kui ka koduriigi kultuurist või hoopis isiklik trauma, pidev diskrimineerituse või ebaõigluse tunne või lähedase inimese mõju. Kahtlemata on tegu komplekse protsessiga, milles oluline on sotsialiseerumise aspekt.

Sama mitmetahuline kui radikaliseerumise põhjused, on ka isikute taust, kes džihadivõitlejaks Lääne-Euroopas on hakanud. Ühine joon on neil vaid see, et nad on “uuestisündinud muslimitest” mehed, kuid enne radikaliseerumist elasid nad väga erinevat elu, erinevates oludes.

3.1.Radikaliseerumise mõiste

Radikaliseerumise fenomeni uurinud erinevad teadusdistsipliinid, on igaüks käsitlenud seda oma nurga alt. Poliitilise vägivalla kontekstis aktiveerus radikaliseerumise uurimine läänemaaailmas alates 1970. aastatest ning erilise tähelepanu alla tõusis see 21. sajandi alguses koos terrorismi põhjuste uurimisega Põhja-Ameerikas ja Lääne-Euroopas. Lisaks terrorismi uuringutele käsitletakse radikaliseerumist kodusõdade, rahvarahutuste, poliitiliste liikumiste ja revolutsioonide uurimisel.¹⁵⁰ Viimaste aastate radikaliseerumise uurimise üheks keskseks teemaks on kerkinud küsimus, kuidas ja miks lääne

---

¹⁴⁹ Nesser, Petter. Jihadism in Western Europe After the Invasion of Iraq: Tracing Motivational Influences from the Iraq War on Jihadist Terrorism in Western Europe. Lk.327.

¹⁵⁰ Della Porta, Donatella. LaFree, Gary. Guest Editorial: Process of Radicalization and De-Radicalization. International Journal of Conflict and Violence. Vol.6 (1), 2011. Lk.6.

ühiskondades elavad muslimid võtavad omaks äärmuslikud vaated ja liituvad terroristlike meetmeid rakendavate gruppidega. Sellele küsimusele on lähenetud indiviidi tasemelt ja grupi tasemelt.¹⁵¹

Käesoleva töö kontekstis on radikaliseerumist mõistetud kui protsessi, mille käigus isikul kasvab soov muuta ühiskondlikku -ja poliitilist korda. Radikaliseerumise protsessi käigus muutub kardinaalselt isiku hoiak ja maailmapilt, millele võib lisanduda, kuigi mitte alati, suhtumise teisenemine meetmetesse, millega tahetakse seda ühiskondlikku pööret ellu viia. Isikud, kes hakkavad pooldama vägivalda ja muutusi ellu viima vägivalla abil, on ümber kujundanud nii oma hoiakud kui käitumismudeli. Seda võib nimetada vägivaldseks radikaliseerumiseks (*violent radicalization*).¹⁵² Magistritöö raames peetakse vägivaldsest radikaliseerumisest rääkides silmas just protsessi, mis teeb isikust üleilmse džihaadi võitleja.

Oluline on rõhutada vahet radikaliseerumise ja vägivaldse radikaliseerumise vahel. Näiteks on üldise määratluse järgi radikaal nii Pariisis resideeriv puritaanliku salafismi järgija, Jama'at al-Tabligh liige kui ka üleilmne džihadist, sest kõik nad soovivad eksisteerivat ühiskondlikku ja poliitilist korda kardinaalselt muuta. Kuid üksnes džihadist on valmis selle nimel vägivalda rakendama, meetodi valik muudab ta vägivaldseks radikaaliks.

3.1.1. Lääne-Euroopa muslimite radikaliseerumise põhjused

Miks Lääne-Euroopas üles kasvanud, sekulaarse ja demokraatliku ühiskonnaga tuttav või isegi hästi integreerunud inimene läheb radikaalse vägivalla teed? Kas teda motiveerivad eelkõige poliitilised konfliktid oma päritoluriigis, muslimite sotsiaal-majanduslik olukord Lääne-Euroopas või mingid muud põhjused?

Lääne-Euroopa muslimite radikaliseerumisel ja pöördumisel vägivalla poole ei ole ühest seletust. Eri uurijad on ühisel seisukohal vaid selles, et radikaliseerumist mõjutab palju faktoreid ning tegemist on väga individuaalse protsessiga. Siinkohal olen aluseks võtnud Anja Dalgaard-Nielsen artikli, kus ta on analüüsinud kõiki aastatel 2001-2008 ilmunud akadeemilisi uurimusi ja samal ajavahemikul ajakirjades "*Terrorism and Political Violence*" ja "*Studies in Conflict and Terrorism*" ilmunud teemakohaseid artikleid, ning selle põhjal

---

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Autor toetub definitsiooni koostamisel Peter R. Neumanni, Anja Dalgaard-Nielsen töödele.

Lääne-Euroopa muslimite vägivaldse radikaliseerumise, selle põhjuste ja protsessi uurimused kolme gruppi jaotanud, lähtuvalt fenomeni põhjuste selgitustest. Esiteks uurijad, keda võib prantsuse sotsioloogia koolkonda liigitada (Olivier Roy, Gilles Kepel, Farhad Khosrokhavar). Teiseks autorid, kes analüüsivad radikaliseerumisprotsessi sotsiaalsete liikumiste teooria või sotsiaalse võrgustiku teooria abil (Quintan Wiktorowicz, Marc Sageman, Peter R. Neumann). Kolmandaks on juhtumiuuringul põhinevad uurimused (Petter Nesser, Marieke Sloodman, Jean Tillie).¹⁵³

3.1.1.1. Prantsuse sotsioloogiline koolkond

Prantsuse sotsioloogilist koolkonda esindavad uurijad leiavad, et muslimite radikaliseerumine Lääne-Euroopas pole pelgalt reaktsioon poliitikale või viletsatele sotsiaal-majanduslikele oludele. Radikaliseerumine toimub siis, kui inimene püüab rekonstrueerida oma identiteeti olukorras, kus ta tajub kõike ümbritsevat vaenuliku ja segadust tekitavana. Roy, Khosrokhavar ja Kepel näevad vägivaldse radikaliseerumise peamiste põhjustena identiteedikriisi ja võõrandumistunnet, mis võib esineda teise ja kolmanda põlvkonna muslimitel. Roy tähistab seda nähtust mõistega “kahekordne võõrandumine” (*double sense of non-belonging*), millega kirjeldab olukorda, kus Lääne-Euroopas sündinud ja hariduse omandanud muslim ei oska suhestuda oma päritolumaa kultuuriga ehk oma vanemate traditsioonidega, samal ajal aga ei tunne end ka osana elukohamaa ühiskonnast ja kultuurist.¹⁵⁴ Võõrandumisest tulenevalt asub isik identiteediotsingule, mis viib sageli reislamiseerumiseni (vt. 1.6.1.). Reislamiseerumine võib kulgeda rahumeelse islami voolus, kuid võib toimuda ka äärmusliku ideoloogia, käesoleva töö aspektist vaadates džihadistliku salafismi abil. Ideoloogia annab “vastuse” isiku identiteedi konstrueerimisele, pakkudes identiteedi, kuuluvustunde, väärikuse ja kindlad väärtused. Ideoloogia omaks võtnud inimene muutub nn uuestisündinud muslimiks, kelle maailmapildi keskmes on kuulumine üleilmsesse usklige kogukonda ehk ummasse, mis vastandab end lääne ühiskonnale.¹⁵⁵ Üleilmne umma on kõikide usklige kogukond, hoolimata rahvusest või kodakondsusest. Ummas puuduvad

---

¹⁵³ Dalgaard-Nielsen, Anja. Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know. Lk. 798.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

piirangud, mida “uskmatatute maailmas” seavad kodakondsus, riigipiirid või territoorium.¹⁵⁶

Farhad Khosrokhavar nimetab ummapõhiseid suletud kogukondi neokommuunideks. Need võivad eksisteerida Internetis või on üles ehitatud naabruskonna põhiselt või hoopis liikumisse kuulumise alusel. Neokommuunid on Khorsakhavari hinnangul sarnased 1960. ja 1970. aastatel eksisteerinud kommuunidega, kuhu erineva sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise tasutaga inimesed kogunesid, et elada ühise veendumuse järgi.¹⁵⁷

Kepeli järgi toimub identiteedikriis vaevleva teise või kolmanda põlvkonna muslimi radikaliseerumise tüüpiline trajektoor järgmiselt: alguses satutakse kuuluvustunnet ja oma küsimustele vastuseid otsides mošeesse, kus esmalt tavaliselt puututakse kokku puritaanlikku salafismi kuulutava imaamiga, kelle töö tulemusel noored reislamiseeruvad. Seejärel osa “uuestisündinud muslimitest” satub peagi džihadistliku salafismi propageerivate imaamide mõju alla, kes pakuvad konkreetseid vastuseid noorte küsimustele ning tegutsemisvõimalust murekohtade leevendamiseks.¹⁵⁸

Roy väidab, et noorte muslimite liitumine üleilmse džihaadiga on selgelt psühholoogiline kui sotsioloogiline fenomen. Lähis-Ida või Kašmiiri lahendamata konflikt ei mängi tema arvates erilist rolli ning samuti hinnatakse üle ideoloogia tähtsust.¹⁵⁹ Roy selgitab, et al-Qaeda inspireeritud üleilmset džihaadi võiks käsitada pigem kui vägivaldset noorteliikumist, mis pakub narratiivi neile (identiteedikriisist teise põlvkonna muslimitele), kes otsivad põhjust mässamiseks. Selle põhjuse annab al-Qaeda narratiivis kesksel kohal püsiv üleilmne umma, mida esitletakse kui pideva lääne rünnaku all seisva ja kaitset vajavana. Indiviid, kes valib džihaadi tee kaitsmaks ummat, valib võimaluse saada kangelaseks.¹⁶⁰

Üleilmse džihaadi ideoloogiat täiendab lakkamatu informatsiooni voog, mida noored saavad meediakanalite kaudu. Maailmast tekib selle põhjal väga vägivaldne pilt, täis sõdu ja pomme. Kogu vägivald pannakse konteksti, mis

---

¹⁵⁶ Roy, Olivier. Globalized Islam. The Search for a New Ummah. Lk. 203

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ Kepel, Gilles. War for Muslim Minds. Islam and the West. Lk.256-257

¹⁵⁹ Roy, Olivier. The Challenges of Euro-Islam. – A Practical Guide to Winning the War on Terrorism. toimetaja Adam Garfinkle. Hoover Institution Press, 2004. Lk.81.

¹⁶⁰ Roy, Olivier. Al Qaeda in the West as a Youth Movement: The Power of a Narrative. Center for European Policy Studies. Policy Brief. Nr.168. Aug. 2008. Lk.8.

kujutab seda kui pidevat lääneriikide ja Iisraeli rünnakut ummale. Lisaks pakub üleilmse džihaadi ideoloogia võimaluse võidelda lääne vastu, mis tõmbab ligi ka isikuid, kes pole nii väga religioossed.¹⁶¹

3.1.1.2. Sotsiaalsete liikumiste ja sotsiaalse võrgustiku teooria

Teine grupp uurijaid läheneb muslimite radikaliseerumisele Lääne-Euroopas sotsiaalsete liikumiste teooria (*social movement theory*) ja sotsiaalse võrgustiku teooria (*network theory*) abil. Uuritakse grupeeringuid, mille liikmed loovad endale ühise maailmapildi, väärtushinnangud ja identiteedi. Radikaliseerumisprotsessi alguse juures on võtmeks isiku lähikondsed, sest radikaliseerumine toimub väikeses grupis. Grupisesed usalduslikud suhted koos kaaslaste surve ja ideoloogilise mõjutamisega viivadki isiku maailmapildi muutumiseni.¹⁶²

Marc Sageman uuris terroriakti toime pannud või selles kahtlustatud 150 terroristi tausta ja järeldas, et radikaliseerumise olulisimaks faktoriks on sotsiaalsed sidemed, mis eelnevad ideoloogiale ja värbamisele.¹⁶³ 75% üleilmses džihaadis osalenutest, kes Sagemani valikusse jäid, oli pikaajalisi sõprussidemeid või sugulussidemeid üleilmse džihaadi ideoloogiat propageeriva grupi liikmega. Sageman nimetab neid rakukesi poistekampadeks, mille sees toimub radikaliseerumine. Kambasiseselt muudavad nad endid või muudetakse potentsiaalseteks võitlejateks, kes otsivad aktiivselt võimalust liituda üleilmse džihaadiga.¹⁶⁴ Isiku radikaliseerumise protsessil on Sagemani järgi kolm astet: 1) usaldusväärsete inimeste, kas sõprade või sugulaste kaudu tutvumine üleilmse džihaadi ideoloogiaga; 2) intensiivne enese identifitseerimine selle ideoloogiaga; 3) ametlik vastuvõtmine võitlejaks.¹⁶⁵

Peter Neumanni süsteem isiku radikaliseerumise põhjuste seletamiseks koosneb kolmest astmest. Esimeseks astmeks on mingi trauma, mille tulemusel tekib isikul tunnetuslik avanemine (*cognitive opening*) või murdepunkt (*tipping point*), mille tõttu ta hindab ümber oma ühiskondliku staatuse, suhtumise poliitilistesse ja usuküsimustesse. Sellise maailmapilti raputava murdepunkti

---

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² Dalgaard-Nielsen, Anja. Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know. Lk. 801.

¹⁶³ Sageman, Marc. Understanding Terror Networks. Lk. 135.

¹⁶⁴ *Ibid.* lk. 113-115.

¹⁶⁵ *Ibid.* lk. 135.

võib tekitada mõni isiklik kriis, näiteks lähedase inimese surm, töökaotus või ka mõni poliitiline, majanduslik ja kultuuriline protsess.

Neumanni uurimuse jaoks küsitletud¹⁶⁶ mainisid enim kahte põhjust, miks hakati otsima uut lähenemist. Esimene põhjus peitub alaväärsustundes ja diskrimineerimises, mida intervjuueeritavad väitsid end lääne ühiskonnas tundvat. Teise põhjusena kerkis esile noorte muslimite konflikt oma vanematega, kelle päritolumaa traditsioonidest laetud islamit nad ei mõista¹⁶⁷ See ühtib prantsuse sotsioloogilist koolkonda esindavate uurijate järeldustega, et võõrandumine on seemneks radikaliseerumisele.

Teist astet radikaliseerumise protsessis nimetatakse sulandumine (*frame alignment*). See kirjeldab olukorda, kus inimese vaated ühinevad liikumise peamise narratiiviga ning tunduvad talle üha omasemad. Tavaliselt alustab inimene üleilmse džihaadi ideoloogiaga tutvumist või alustatakse talle selle tutvustamist üldisematest ja leebematest kategooriatest ning vastavalt isiku kiirusele ideoloogia omandamisel liigutakse vägivaldsemate teemade ning vägivalla vajaduse õigustamiseni.¹⁶⁸

Radikaliseerumisprotsessi viimane aste on isiku veendumine vägivalla, s.t. džihaadi vajalikkuses, et kaitsta ummat ja islamit rünnakute eest. Vägivaldse radikaliseerumise oluliseks eeltingimuseks on isiku täielik samastumine ja ühtekuuluvustunne ummaga, mitte oma asukohariigi ühiskonna, kogukonna või perekonnaga. Selle tulemusel usuvad vägivaldselt radikaliseerunud isikud, et nad peavad tegemist tegema iga konfliktiga, mis muslimite ja mittemuslimite vahel aset leiab. Enda täielik identifitseerimine umma liikmena seletab ka põhjust, miks *home-grown* terroristid on võimelised terroriakte korda saatma oma koduriikides. Hoolimata geograafilisest lähedusest, ei tunne nad end osana sellest ühiskonnast.¹⁶⁹

Quintan Wiktorowiczi kirjeldus radikaliseerumisprotsessist on sarnane. Ta rõhutab eriti protsessi pikkust ja eri etappe, sest otsus astuda džihaadi liikumisse ei sünni juhuslikult, vaid sellele eelneb pikk veenmise ja sotsialiseerumise

---

¹⁶⁶ 2007 – 2008 viis Peter R. Neumann läbi 40 intervjuud Prantsusmaal, Hispaanias ja Suurbritannias uurimaks radikaliseerumist ja värbamist. Intervjuueeritavate hulgas olid julgeolekuasutuste antud valdkonnaga tegelevad isikud, muslimi kogukondade liidrid ja endised ja praegused džihadistid.

¹⁶⁷ Neumann, Peter R. Joining Al-Qaeda. Jihadist Recruitment in Europe. Lk.44-45.

¹⁶⁸ *Ibid.* Lk.47.

¹⁶⁹ *Ibid.* Lk. 48.

protsess, mille tulemusel isik otsustab liituda grupiga ja ka vastupidi, grupp soovib teda liikmeks.¹⁷⁰ Wiktorowicz järgi, kes uuris mudeli väljatöötamiseks lähemalt eelkõige al-Muhajrouni grupeeringut, on isikul vaja läbida neli etappi: *cognitive opening*, sündmus, mille tulemusel ollakse avatud uutele ideedele. Teine etapp on uute lähenemiste otsing, mil sageli pöörduakse religiooni poole. Kolmas etapp on sulandumine (*frame alignment*), kui inimesele jäävad silma radikaalse ideoloogia ideed ja talle pakub huvi neid lähemalt uurida. Viimane ehk neljas etapp on sotsialiseerumine, mille käigus isikule tutvustatakse intensiivselt grupi ideoloogiat, ta osaleb debattides, saades vastuseid oma küsimustele. Selles etapis toimub ka uue identiteedi loomine ja muutused väärtushinnangutes. Kui inimene on veendunud, et ideoloogia ja grupeering kaitsevad “tõelist islamit”, siis ta tõenäoliselt liitub.¹⁷¹

Wiktorowicz oma artiklis “*Joining the Cause*” selgitab, et isiku käitumine, mis kõrvaltvaatajale võib tunduda täiesti irratsionaalne, kuna džihaadiliikumisega liitumine nõuab suuri isiklikke kohustusi, on subjektiivselt lähenedes loogiline ja vajalik. Radikaliseerumise sotsiaalse protsessi käigus toimuv suhtlus ja mõjutamine grupisiseselt viib isiku veendumuseni, et valitseva ebaõigluse hävitamiseks on vaja tema isiklikku pühendumist ja vägivalla rakendamine selleks on religioosselt õigustatud.¹⁷²

3.1.1.3. Juhtumiuuringul põhinevad uurimused

Juhtumiuuringud võtavad aluseks konkreetse grupi või geograafilise piirkonna üleilmse džihaadiliikumise võitlejad. Nendes töodes jõutud järeldused indiviidi radikaliseerumise põhjustest on sageli sarnased seisukohtadele, mida pakuvad sotsiaalse liikumise teooriate abil tehtud uurimused. Kuid erinevus on lähenemises: juhtumiuurimused esmalt koguvad andmeid, vaatlevad, kas tekib mustreid ja sarnast dünaamikat. Juhtumiuuringud jõuavad tavaliselt järeldusele, et tähtsad on mõlemad, nii sotsiaalsed sidemed kui ka indiviidi eripärad. Seda tüüpi uuringud on olulised, kuna pakuvad väga nüansirohkeid seletusi inimeste

---

¹⁷⁰ Wiktorowicz, Quintan. *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam*. Lk.1 Saadaval Syracuse University. Institute for National Security and Counterterrorism kodulehel <http://insct.syr.edu/uploadedFiles/insct/uploadedfiles/PDFs/Wiktorowicz.Joining%20the%20Cause.pdf> 31.01.2013.

¹⁷¹ Wiktorowicz, Quintan. *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam*. Lk.1.

¹⁷² Ibid. Lk.10-11.

radikaliseerumisest ning annavad informatsiooni, millised rollid on radikaalsete grupeeringute võitlejatel grupisiseselt.¹⁷³

Selle suuna juhtivaid autoreid on Petter Nesser, kes on uurinud paljusid Lääne-Euroopas tegutsevaid üleilmse džihadismi rühmitusi ja nende liikmeid. Nesser väidab, et kuigi rühmituste liikmeid on väga erineva taustaga, on siiski võimalik välja tuua mõned sarnased isiksusetüübid või grupisisesed rollid, mida täheldati mitmes eri kaasuses. Liider – karismaatiline ja idealistlik isik, kellel on suur huvi poliitika vastu ja tahe aktiivselt tegutseda. Protežee – noor, intelligentne, tavaliselt hea haridusega, imetleb liidrit ja jagab tema aktivismi. Sobimatu (*misfit*) – isik, kellel on probleemne taust, sageli seotud pisikuritegevusega või narkootikumidega. Rändur (*drifter*) – isik, kes tundub olevat liitunud grupiga peamiselt seetõttu, et mõni lähedane inimene oli seal juba ees. Iga tüüpi motiveerivad grupiga liituma erinevad asjaolud ning ka tee vägivaldse radikaliseerumiseni on erinev. Nesser leiab, et grupi liider ja protežee on liitunud grupiga teadlikult, edendamaks oma poliitilisi ja ideoloogilisi eesmärke. Sobimatu on tõenäoliselt liitunud selleks, et lõpetada kuritegelik elu, kuna salafistlik-džihadistlik ideoloogia ja rühmitus oma sisemiste reeglite ja rollidega pakub hea võimaluse elus uue lehekülje pööramiseks.¹⁷⁴

Marieke Slootman ja Jean Tillie jõuavad oma Amsterdami muslimite seas tehtud uurimistöös seisukohale, et radikaliseerumine on väga individuaalne ja seda mõjutavad paljud aspektid. Hoolimata suurtest erinevustest radikaliseerumisprotsessis suutsid nad interjuusid läbi vaadates tuvastada ka mõned sarnasused. Nende põhjal toovad nad välja kolme tüüpi isikud.

Esiteks inimesed, kes otsisid oma elule mõtet või tähendust. Enamikul neist ei olnud radikaliseerumisele eelnevas elus tihedat sidet islamiga, nendele tähendas aktiivseks muslimiks hakkamine suurt muudatust elustiilis. Nüüd näevad nad eelnevat elu mõttetu ja sisutuna. Soodustava asjaoluna toodi välja kuulumisvajadus. Need on suuremalt jaolt inimesed, kes olid varem üksildased, kuid nüüd uute sõprade keskel tunnevad end olulise ja aktsepteerituna. Kolmas faktor, mis annab tõuke radikaliseerumiseks, on vajadus õigluse järele. Siia kuuluvad isikud, kes otsisid vastust küsimusele, kuidas lõpetada muslimite

---

¹⁷³ Dalgaard-Nielsen, Anja. Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know. Lk.806.

¹⁷⁴ *Ibid.*

pidev diskrimineerimine. Neile läheb korda mistahes islami- ja muslimitevastane tegevus nii Lähis-Idas kui Euroopas.¹⁷⁵

Slootman ja Tillie arvates astuvad inimesed radikaliseerumise teele küll erinevatel põhjustel, kuid radikaalsed ideed, mida nad omandavad, viivad neid isolatsiooni oma perekonnast, kogukonnast ja ühiskonnast laiemalt. Selle tagajärjel tunnevad nad endid vabalt vaid oma nn vendade keskel, mis süvendab radikaliseerumist veelgi.¹⁷⁶

3.1.2. Kes radikaliseeruvad?

Kas on võimalik leida ühisnimetajaid üleilmse džihaadiga liitunute taustas? Teadaolevate Lääne-Euroopa üleilmsete džihaadivõitlejate taustu uurides on ilmnenu, et tegemist on väga erinevate inimestega, kelle seas on nii eluheidikuid kui ka hea haridusega ja hästi integreeritud inimesi. On nii üksikuid kui ka pereinimesi. Siiski on tehtud mõningaid üldistusi püüdmaks seletada, millisest Lääne-Euroopas elavast muslimist võib potentsiaalselt saada üleilmse džihaadi võitleja. Siinkohal saab grupina välja jätta šiiidid ja kuni viimaste aastateni jäeti välja ka türklased. Šiiidid on sunni muslimite meelest hereetikud, mis välistab igasuguse koostöö.¹⁷⁷ Miljonite türklaste seas, kes Lääne-Euroopas elavad on ka äärmuslikult meelestatud isikuid, kuid nende osakaal džihaadivõitlejate seas on seni olnud marginaalne.¹⁷⁸

Kui šiiidid kõrvale jätta, siis kellele Lääne-Euroopa muslimitest üleilmse džihaadi ideoloogia atraktiivne näib ja, kes on selle nimel valmis tegema läbi vägivaldse radikaliseerumise protsessi? Lääne-Euroopa džihadistid jagatakse lähtuvalt nende taustast kolme kategooriasse: kohalikud, välismaalased ja konvertiidid.

---

¹⁷⁵ Slootman, Marieke. Tillie, Jean. Processes of Radicalisation. Why Some Amsterdam Muslims Became Radicals. Institute for Migration and Ethnic Studies, University of Amsterdam. 2006. Lk.84 http://www.academia.edu/1969736/Processes_of_Radicalisation 28.01.2013.

¹⁷⁶ Slootman, Marieke. Tillie, Jean. Processes of Radicalisation. Why Some Amsterdam Muslims Became Radicals. Lk.96-97.

¹⁷⁷ Taarnby, Michael. Recruitment of Islamist Terrorists in Europe. Trends and Perspectives. Uurimus Taani Justiitsministeeriumi tellimusel. 2005. Lk.6.

http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2005/Rekruttering_af_islamistiske_terrorister_i_Europa.pdf 12.02.2013.

¹⁷⁸ Saksamaal sündinud ja üleskasvanud türgi päritoliu Cüneyt Ciftci (hüüdnimega Bavaaria Taliib) oli esimene Lääne-Euroopa türklane, kelle terroriakti peetakse üleilmse džihaadivõitluse osaks. Ciftci lasi end õhku Afganistanis 3.märtsil 2008 tappes lisaks endale kaks USA sõdurit ja kaks afgaani.

Kohalikud on teise või kolmanda põlvkonna muslimid, kes on sündinud või väga varajases lapsepõlves Lääne-Euroopasse saabunud. Välismaalased on peamiselt üliõpilased, kes on tulnud Lääne-Euroopa ülikooli Lähis-Idast või asüüli palunud džihadistliku salafismi imaamid. Nad on keskklassi taustaga ja kõnelevad araabia keelt. Kolmas kategooria, konvertiidid, on kõige väiksemaarvuline, enamik neist pöördus islamiusku vangis olles.¹⁷⁹

Välismaalaste kategooria Lääne-Euroopa džihadistid on inimesed, kes ei osanud Euroopasse elama asudes võõras keskkonnas kohaneda. Kodust eemal, ei suutnud nad uusi olusid mõista, see viis nad isolatsiooni ja identiteedikriisi. Selle kategooria heaks näiteks on nn Hamburgi grupp¹⁸⁰. Grupeeringu tuumikliikmed, seitse araabiaaastast pärit üliõpilast, kohtusid Al-Qudsi mošees Hamburgis, kuhu nad kõik olid tulnud otsima eelkõige seltskonda, mida neil võõras keskkonnas polnud õnnestunud leida. Mošeesist sai kogunemiskoht, kus üksteisega jagati negatiivseid tundeid ja kogemusi, mille põhjal arenes huvi üleilmse džihaadi ideoloogia vastu. Oma püüetes rekonstrueerida enesele uus identiteet, lükkasid nad kõrvale nii oma päritoluriigi kui ka Euroopa traditsioonid ning panustasid kogu oma energia ummale.¹⁸¹

Välismaalaste seas on ka džihaadi ideoloogiat kuulutavaid imaame, kes on Lääne-Euroopas asüüli palunud ning seal oma mošeesid avanud. Üks sellistest on Süüriast algul Saksamaale läinud ja siis Hollandis asüüli palunud Ridwan al-Issar aka Abu Khatib, kellest kujunes džihadistliku Hofstadi grupi mentor.¹⁸² Välismaalaste puhul pole selge, kas nende radikaliseerumisprotsess alati just Lääne-Euroopas algas, see kehtib eriti just imaamide kohta.

Kohalikud teise ja kolmanda põlve muslimid moodustavad enamiku üleilmse džihaadi võitlejatest Lääne-Euroopas. Siinkohal toon pikemalt välja ühe näite teise põlvkonna muslimi džihadistiks kujunemisest. 02.11.2004 Theo van Goghi mõrvanud Muhammad Bouyeri on Hollandi kodanik, kelle vanemad emigreerusid Hollandisse Marokost. Bouyeri kinnitas oma ohvri kehale kirja,

---

¹⁷⁹ Roy, Olivier. The Challenges of Euro-Islam. – A Practical Guide to Winning the War on Terrorism. Lk.78.

¹⁸⁰ Hamburgi grupp koosnes 21 inimesest, neist 7 olid nõ tuumikliikmed, kellest kujunesid ühed tähtsamad 2001. aasta 11. septembri terrorirünnakute elluvijad. Egiptlane Mohamed Atta tegutses grupi liidrina.

¹⁸¹ Taarnby, Michael. Recruitment of Islamist Terrorists in Europe. Trends and Perspectives. Lk.33.

¹⁸² Leiken, Robert. S. Europe's Angry Muslims. Foreign Affairs, 84-4, 2005. Lk.125.

mille sõnum sisaldas selgeid viiteid al-Qaeda ideoloogiale ja tapmisähvardust liberaalsele Hollandi-Somaalia päritolu parlamendiliikmele Ayan Hirshi Alile.¹⁸³ Bouyeri ei pärine religioosest perest, õppis koolis hästi ja omandas raamatupidamise ja infotehnoloogia hariduse. Oma keevalisele temperamendi tõttu sattus ta pahandustesse ja teda arreteeriti korduvalt vägivaldse käitumise pärast. Bouyeri sõprade sõnul radikaliseerus ta vanglas, kus kandis 7-kuulist karistust, ning lisatõuke andis veel tema ema surm vähi tagajärjel. Vanglast vabanedes sai temast aktiivne salafist, kes pühendas end kogukondlikule tööle sotsiaalkeskuses. Samal ajal uuris ta džihaadi ideoloogia klassikalisi tekste ning kirjutas artikleid, milles kutsus üles läänevastasele džihaadile. Sotsiaalkeskuses kolleegidega tülli läinud, liitus ta džihadistliku grupeeringuga, mida tuntakse nime all Hofstadi Grupp. Hofstadi Grupp koosnes 16 võitlejast. Plaanid terroriakte ellu viia aktiveerusid pärast Iraagi okupeerimist USA ja tema liitlaste poolt 2003. aastal. Nad planeerisid mõrvaseeriat Hollandi poliitikutele, kes olid avalikult kriitilised muslimite suhtes või nende arvates islamivaenulikud.¹⁸⁴

Kohalikud olid ka neli Londonis 2005. aastal 7. juulil enesetapurünnaku korraldanud meest, nende hulgast üks konvertiit. Kolm neist olid teise põlvkonna muslimid. Kaks neist sündinud Suurbritannias ja kaks sinna kolinud varajases lapsepõlves. Kaks neist olid abielus ja lapsevanemad. Kahel oli omandatud kesk- ning kahel kõrgharidus.¹⁸⁵

Hästi integreerunuks peeti ka Prantsusmaal sündinud Maroko päritolu Zacarias Moussaouid¹⁸⁶, kes oli edukas õpingutes ning tunnustatud sportlane. Teda peeti oma kogukonnas eeskujuks.

Džihaadivõitlejate taust on erinev ja ei saa välja tuua ühte-kahte kindlat sündmust või muud mõjutegurit, mille põhjal saaks väita, et sellise profiili ja elukogemusega Lääne-Euroopa muslimist saab tõenäoliselt džihaadivõitleja. Olivier Roy järgi on kõikide erinevuste kõrval sarnasuseks ainult fakt, et nad

---

¹⁸³ Nesser, Petter. Jihadism in Western Europe After Invasion of Iraq: Tracing Motivational Influences from the Iraq War on Jihadist Terrorism in Western Europe. Lk.334.

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ Suicide Bombers' "Ordinary" Lives. BBC 18.07.2005.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4678837.stm 14.02.2013.

¹⁸⁶ Moussaoui osales 11.09.2001. terrorirünnakute planeerimises. Kannab USAs eluaegset vanglakaristust.

lõpetavad täielikult suhted oma eelneva eluga ning neist saavad “uuesti sündinud muslimid” või konvertiidid.¹⁸⁷

3.2. Värbamine

Värbamine on protsess, mille tulemusel radikaliseerunud isik seob end vägivaldse grupeeringuga. Võib öelda, et see on justkui sillaks isikliku veendumuse ja vägivalla elluviimise vahel.¹⁸⁸

Kuidas üleilmse džihaadi grupeeringud Lääne-Euroopas oma liikmeid saavad? Kas tegemist on nn ülevalt alla suunatud teadliku värbamispoliitikaga või pigem vastupidi – toimub alt üles suunatud värbamine ehk liikmed nõ värbavad endid ise. Vaidlus sellel teemal on erialakirjanduses aktuaalne ning mõlemal poolel on omad argumendid.

Ülevalt alla suunatud värbamine toimub eelkõige range hierarhiaga grupeeringutes, kus liider või liidergrupp isiklikult organiseerib ja vastutab grupeeringule uute liikmete värbamise ja gruppi sobitamise eest. Värbamist finantseerib grupeering.¹⁸⁹ Üleilmse džihaadi kontekstis tuleb seda mõista kui grupeeringut, mille on värvanud al-Qaeda tuumik, rahastades nende väljaõpet ja andes täpsed tegevusjuhised. USA terrorismiekspert Bruce Hoffman on arvamusel, et enamikul üleilmse džihaadi grupeeringutest Lääne-Euroopas, mis esmapilgul tunduvad olevat autonoomsed ja *home-grown*, on sidemeid al-Qaeda tuumikuga.¹⁹⁰

Hoffmanile oponeerib Marc Sageman, kes oma uurimustes on jõudnud seisukohale, et Lääne-Euroopas on valdavalt tegemist alt-üles värbamisega. Sageman leiab, et paljud noored muslimi mehed tahavad liituda üleilmse džihaadiga, kuid enamik neist ei tea, kuidas seda teha. Kogunetakse gruppidesse ja otsitakse ise entusiastlikult kontakte üleilmse võrgustikuga. Ta väidab, et ei ole leitud ühtegi tõendit sellest, et eksisteerib aktiivne organiseeritud värbamine al-Qaeda tuumiku poolt, puuduvad kampaaniad ning ametlik sellekohane poliitika.¹⁹¹

---

¹⁸⁷ Roy, Olivier. The Challenges of Euro-Islam. Lk.78.

¹⁸⁸ Taarnby, Michael. Recruitment of Islamist Terrorists in Europe. Trends and Perspectives. Lk.6.

¹⁸⁹ Neumann, Peter R. Joining Al-Qaeda. Jihadist Recruitment in Europe. Lk.17.

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ Sageman, Marc. Understanding Terror Networks. Lk.122-123.

Wiktorowicz toob oma al-Muhajirouni tegevuse uurimisel välja, et otsiti aktiivselt uusi liikmeid, s.t. muslimite kogunemiskohtades astuti kontakti teistega, et tutvustada ja propageerida al-Muhajirouni seisukohti. Wiktorowiczi intervjuudest al-Muhajirouni liikmetega tuleb välja, et paljud neist osalesid eelnevalt debatis, kus neile tutvustati üleilmse džihaadi ideoloogiat ja al-Muhajirouni tegevust ning veendi neid oma nägemust muutma. Need arutelud võisid kesta kuude kaupa. Mitu intervjuueeritavat ütles, et isegi aasta läks aega, enne kui nad hakkasid tõsiselt kaaluma liitumist al-Muhajirouni tegevusega ning uskuma selle tee õigsust.¹⁹²

Kokkuvõttes võib tõdeda, et värbamine käib mõlemal suunal. Siiski saab väita, et alt üles värbamine on aktuaalsem. Seda arvamust toetavad kaks asjaolu: autonoomsete nn *home-grown* grupeeringute rohkus ning samal ajal julgeolekuorganite teravdatud tähelepanu üleilmse džihaadi liikumisele ja isikutele, keda sellega seostatakse, mis muudab avaliku värbamistegevuse neile Lääne-Euroopas keeruliseks.

3.2.1. Kus üleilmse džihaadi liikumisse värvatakse?

Kuna nii radikaliseerumine kui värbamine on eelkõige tiheda sotsialiseerumise tulemus, siis kas saab nimetada kohti, kus seda tehakse? Lääne-Euroopa üleilmse džihaadi grupeeringute taustu uurides joonistuvad välja mõned mustrid, mille järgi on kõige sagedasemad värbamiskohad mošeed, vanglad, sotsiaalkeskused, kohvikud ja ülikoolilinnakud.

Mošeed pole erinevalt kristlikest kirikutest pelgalt jumalateenimiseks, vaid tegutsevad ka hariduskeskustena ja piirkonna muslimite kogunemiskohana. Pakutakse sotsiaalteenuseid ning mošeede juures töötavad sageli raamatupoed. Mošeed haldab juhtorgan, mille palgal on imaam. Mošee on muslimite elus kesksel kohal, seal kogunevad eri rühmitused ning toimub mitmesuguseid üritusi. On täiesti loogiline, et ka üleilmne džihaadiliikumine mošeed oma kogunemiseks ja uute liikmete leidmiseks kasutab. Lääne-Euroopas on tegutsenud mošeesid, mille radikaalid olid hõivanud ja oma tegevuse keskuseks muutnud: Finsbury Park Londonis, Al Quds Hamburgis, Islami Kultuurikeskus Milaanos. 1990. aastate lõpul ja 21. sajandi esimesel kümnendil muutusid need

---

¹⁹² Wiktorowicz, Quintan. *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam*. Lk.17.

mošeed magnetiks sellistele inimestele, kellele tundus ahvatlev vägivaldne radikaliseerumine, ning huvilisi kogunes sinna igalt poolt Euroopast.¹⁹³

Kui üleilmset džihaadi propageeriv imaam ja tema järgijad leiavad, et selline üldine mošee hõivamine pole võimalik, siis on levinud püüded infiltreeruda. Esitletakse end kõrgelt haritud õpetlasena, pakkudes end juhtima palvusi või rühmatunde, kus saab oma ideid propageerida. Kui ka need variandid pole võimalikud, siis võib üleilmse džihaadi propageerija lihtsalt pärast palvust läheneda inimestele ning alustada vestlust, mis peaks tõmbama ligi rohkem huvilisi.¹⁹⁴

Heaks näiteks, kuidas mošee võib kujuneda mitte pelgalt üleilmse džihaadi kuulutamise kohaks, vaid ka vahenduskuseks, oli Iqra mošee, mis tegutses aastail 2001-2004 Pariisi eeslinnas Levallois-Perret's. Selle kaudu värvati prantsuse muslimeid võitlejateks Iraaki, kellest paljud hukkusid, kuid osa langes USA vägede kätte vangi, mille kaudu jõutigi värbamiskeskuse jälile ning lõpuks otsusid Prantsuse võimud mošee sulgeda.¹⁹⁵ M-30¹⁹⁶ mošee Madridis oli peamine kooskäimise ja planeerimise koht Madridi terrori rünnaku korraldajatele. Hamburgi grupeering kohtus samuti mošees.

Enamik Lääne-Euroopas tegutsevaid mošeesid on avalikult vastu äärmuslikele rühmitustele, kuid suurtes mošeedes, kus käib reedesel palvusel tuhandeid inimesi, on väikesearvulisel radikaalide grupeeringul kerge märkamatuks jääda. Pärast mošeede rolli avalikuks tulekut üleilmse džihaadi liikumises on Lääne-Euroopa suurte mošeede juhtkonnad võtnud kasutusele rangema poliitika ja ei ilmuta sallivust vägivalda propageerivate ideoloogiate suhtes. Siiski ei saa mošeesid värbamiskanalina täiesti välistada, kuid nende roll on viimastel aastatel vähenenud. Pigem kogunevad üleilmse džihaadi liikumise propageerijad oma järgijatega korteritesse või mujale kõrvalisse kohta, püüdes endale mitte tõmmata laia tähelepanu.¹⁹⁷

---

¹⁹³ Neumann, Peter R. Rogers, Brooke. Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe.Lk.19-20.

¹⁹⁴ *Ibid.* lk.20.

¹⁹⁵ France Islamists Forced Underground. The Washington Times. 8.01.2005.
<http://www.washingtontimes.com/news/2005/jan/8/20050108-113645-9640r/?page=all>
10.02.2013.

¹⁹⁶ M-30 mošee on rahvakeelne nimetus Islami Kultuurikeskusele Madridis. Euroopa suurimaid mošeesid asub M30 kiirtee ääres, mille järgi mošeed niiviisi hüüdma hakati.

¹⁹⁷ Neumann, Peter R. Rogers, Brooke. Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe.Lk.22.

Teiseks kujuneb isiku vägivaldse radikaliseerumise ja värbamise kohaks sageli vangla. Kinnipeetavad esitavad tihti peale endale fundamentaalseid küsimusi ning seeläbi jõuavad religioonini. See pakub vastuseid ning usu omaks võtmine tõmbab selge piiri eelnenud elu ja uue alguse vahele. Valdav osa konvertiite leiab tee islami juurde just vanglas.¹⁹⁸ Sealset värbamist organiseerivad eelkõige need kinnipeetavad, kes vabaduses olid üleilmse džihaadi liikumise võitlejad. Prantsuse ja Suurbritannia vanglates tegutsevad lisaks ka agressiivse retoorika ja range käitumisreeglitega kambad, mis jäljendavad džihadistlikke grupeeringuid vabaduses, kuid nende roll ja võimalus osaleda üleilmses džihadiliikumises on piiratud. Üleilmse džihaadi ideoloogia omaks võtnud konvertiidid ja “uuestisündinud muslimid” leiavad vabaduses tee mošeesse, kus teavad mõttekaaslasti kogunevat.¹⁹⁹ Arvestades, et Lääne-Euroopa kinnipeetavate hulgas on üha suurem muslimite osakaal²⁰⁰, võib arvata, et vanglad jäävad oluliseks kohaks, kus värvatakse võitlema üleilmse umma eest.

Ajafaktorit on radikaliseerumises ja värbamises keeruline hinnata. Eri grupeeringute ja isikute avalikuks tulnud taustast järeldub, et tegemist on pika protsessiga, mida saab mõõta kuude ja aastatega. Akaseemilises kirjanduses ei leia tõestust laialt levinud arvamusest, et piisab mõnest korrast üleilmse džihaadi ideoloogiat propageerivate foorumite või mošee külastamisest, et isikust saaks võitleja. Hamburgi grupeeringu tuumik kogunes regulaarselt mitu aastat enne 11. septembri terrorirünnakut. Osa Madridi terroriste oli aastaid seotud grupeeringuga, mida tuntakse nime all Maroko Islami Võitlejategrupp, mille löid marokolastest “afganistani araablased” aastal 1996. Bouyeri ja nn Hofstad Gruppi, mis planeeris atentaate ja terroriakte Hollandis, hakkas koos käima aastatel 2002-2003, kuid selle liikmed olid juba varem, enne koondumist, vägivaldse radikaliseerumise läbinud.²⁰¹

¹⁹⁸ Neumann, Peter R. Joining Al-Qaeda. Jihadist Recruitment in Europe. Lk.25.

¹⁹⁹ Laskier, Michael M. Islamic Radicalism and Terrorism in the European Union. Lk.103.

²⁰⁰ Mitu autorit (Michael M. Laskier, Peter R. Neumann) väidab, et muslimite osakaal Lääne-Euroopa vanglates on suur, kuid kuna kinnipeetavate religioosne taust ei ole enamikus riikides avalik informatsioon, siis täpseid arve ei ole. Ajakirjanik Molly Moore, kes toetub intervjuudele Lääne-Euroopa muslimite liidrite, sotsiaaltöötajate ja sotsioloogidega toob oma artiklis välja järgmised arvud muslimite osakaalu kohta vanglates: Prantsusmaal 60%, Suurbritannias 11%, Hollandis 20% ja Belgias 16%. Molly Moore “In France, Prisons Filled with Muslims”, The Washington Post. 29.04.2008. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/04/28/AR2008042802560.html> 10.02.2013.

²⁰¹ Nesser, Petter. Jihadism in Western Europe After Invasion of Iraq: Tracing Motivational Influences from the Iraq War on Jihadist Terrorism in Western Europe. Lk.334.

Kokkuvõte

Lääne-Euroopas on üleilmne džihaadiliikumine levinud alates 1980. aasta lõpust 1990. aastate algusest. Esmalt propageerisid seda inimesed, kes olid Lääne-Euroopasse pagenud, et sealt organiseerida džihaadi oma koduriigi režiimide vastu. Neid nimetatakse esimese põlvkonna Lääne-Euroopa džihadistideks. Esimese põlvkonna džihadistid õpetasid välja teise põlvkonna džihadistid, kes on enamuses sekulaarses ja demokraatlikes ühiskondades sündinud ja üleskasvanud Lääne-Euroopa muslimid.

Lääne-Euroopas elab praegu umbes 18-20 miljonit muslimit. Suur osa nendest on kodanikud või alalise elamisloaga. Lääne-Euroopa muslimite kogukond ei ole ühtne, vaid koosneb 30 erineva rahvusgrupi esindajatest, valdav enamus neist on sunniidid. Suurim rahvusgrupp on türklased. Arvukuselt teine piirkond, kust muslimid pärinevad on Põhja-Aafrika ja kolmandaks Lõuna-Aasia. 21. sajandi alguse rängemate terroriaktide korraldajad Lääne-Euroopas on võrsunud just Lääne-Euroopa muslimite kogukonna seest.

Magistritöö esimesele uurimisküsimusele vastamiseks, oli vajalik vaadelda Lääne-Euroopa muslimite kogukonda. Selgus, et ükski rahvus ei domineeri terroristide seas. Üleilmse džihaadigruppeeringud ei toimi rahvuspõhiselt. Küll on võimalik esile tõsta, et üleilmse džihaadi ideoloogia tõmbab ligi ainult teise ja kolmanda põlvkonna muslimeid. Lääne-Euroopa džihaadivõitlejad võib kategoriseerida järgnevalt:

- kohalikud,
- välismaalased ja
- konvertiidid.

Välismaalaste all mõeldakse džihadiste, kes on Lääne-Euroopasse kolinud noorukina või täiskasvanuna, näiteks üliõpilased, rändavad imaamid. Konvertiidid, hetkel veel marginaalne, kuid kasvav osa üleilmses džihaadiliikumises, on paljud leidnud tee islamini vanglas.

Magistritöö keskse tähelepanu all on kohalikud, sest nemad moodustavad enamuse Lääne-Euroopa üleilmsetest džihadistidest. Kohalikud on teise või kolmanda põlvkonna muslimid. Nende seas on väga erineva eluloolise taustaga inimesi. Sarnane on reislamiseerumise protsess, mis teise ja kolmanda põlvkonna muslimite hulgas on toimumas. Alates 1980.aastatest on täheldatud suundumust, et teise ja kolmanda põlvkonna muslimid ei kanna endas soovi integreeruda oma koduriikide ühiskonda. Samal ajal ei tunne nad end osana oma (vana)vanemate kultuurist. Olivier Roy nimetab seda kahekordseks võõrandumiseks. Võõrandumisega kaasnevad identiteediotsingud ajendavad noori uurima islamit, mis võib kaasa tuua reislamiseerumise. Lääne-Euroopa noortele muslimitele pakub huvi universaalne islam, kus ei ole kultuurilisi lisandusi. Selle üks variante on salafistlik islam, mille haru džihadistlik salafism inspireerib järgijaid vägivallale. Kõik Lääne-Euroopa üleilmse džihaadi võitlejad on “uuestisündinud muslimid”, kes lõpetavad igasuguse sideme oma eelneva eluga, tunnevad end osana ummast ning suhtlevad peamiselt teiste džihadistidega.

Teisele uurimisküsimusele vastates leidi käsitlust üleilmse džihaadi ideoloogia ja liikumine. Ideoloogias, mis leiab järgijaid kõikjal maailmas, on Lääne-Euroopa muslimitele eelkõige atraktiivsed kaks asjaolu:

- umma,
- läänevastatus.

Džihadistliku salafismis on globaalne umma ehk usklike kogukond kesksel kohal. Ummas ei ole oluline päritolu ja ühiskondlik positsioon. Puuduvad riigipiirid ning rahvusküsimused. Oluline on ka asjaolu, et umma, mida kujutatakse pideva rünnaku all olevana, annab inimesele võimaluse selle eest võidelda. Umma liikmeks olemine rahuldab kuulumisvajaduse ja pakub tegevust.

Lääne-Euroopa muslimite seas leviv frustratsioon, mis tuleneb viletsast sotsiaal-majanduslikust olukorrast, ebaõigluse või diskrimineerimise tunnetamisest, on heaks pinnaseks läänevastasele vihale. Salafism, sh džihadistlik salafism on väga läänevastane, seega ideoloogia annab võimaluse teise ja kolmanda põlvkonna muslimitele selle kaudu oma frustratsiooni välja elada..

Kolmanda uurimisküsimuse eesmärk oli selgitada radikaliseerumise põhjused. Radikaliseerumine on väga individuaalne protsess, mille viimane staadium on vägivaldne radikaliseerumine. Üleilmse džihadivõitlejad on kõik vägivaldselt radikaliseerunud, st. nad on nõus vägivalda rakendama soovitud muutuste elluviimiseks. Radikaliseerumise põhjuste uurimisel on magistritöös esile toodud kolm suunda, mis igaüks ise nurga alt pakuvad seletust radikaliseerumise põhjustele. Need kolm lähenemist on: 1) prantsuse sotsioloogiline koolkond; 2) sotsiaalsete liikumiste ja sotsiaalse võrgustiku teooria ning 3) juhtumiuuringute analüüs.

Analüüsides neid lähenemisi ja Lääne-Euroopa džihadistide profile järgeldan, et radikaliseerumist põhjustavad tegurid tuleb jagada kahte kategooriasse:

- välised ,
- sisemised.

Välised tegurid, mis mõjutavad Lääne-Euroopa teise ja kolmanda põlvkonna muslimeid radikaliseeruma on: kahekordne võõrandumine, diskrimineerimise ja ebaõigluse tunnetamine, vilets sotsiaal-majanduslik olukord, immigratsioonipoliitika ja rahvusvahelised konfliktid. Sisemised põhjused, mis võivad inimese tõugata radikaliseerumise teele on seotud tema vahetu eluga: lähedase surm, pettumine lähisuhtes, töökaotus, kutse ideoloogiaga tutvumiseks ja liikumisega ühinemiseks üleilmse džihadi ideoloogia omaks võtnud sõbralt ja üksindustunne. Puuduvad uuringud, mille abil määratleda, mis täpselt isikut radikaliseeruma tõukab, tõenäoliselt on tegemist erinevate tegurite koosmõjuga. Selge on vaid see, et radikaliseerumise protsessi arenedes inimene katkestab igasugused sidemed oma lähedastega ja lõpetab senise elustiili. Uuestisündinud muslim suhtleb üksnes oma võitluskaaslastega ja identifitseerib end globaalse umma liikmena. See lahtirebimine on üks selgitustest *home-grown* terrorismile. Enam ei ole džihadivõitluseks ilmtingimata vajalik sõita Euroopast väljapool asuvatesse konfliktikolletesse.

Lääne-Euroopa džihadiliikumise uurimisel selgus, et enamik neist on värvanud end ise, s.o. puuduvad aktiivsed värbamiskampaaniad. Ideoloogia ja üleilmse džihadiliikumise tegevus iseenesest on piisavalt atraktiivne, et meelitada uusi liikmeid.

Kasutatud kirjandus

Ali, Sundas. *Second and Third Generation Muslims in Britain: A Socially Excluded Group?* Nuffield College. University of Oxford. 2008. <http://www.wjh.harvard.edu/~hos/papers/Sundas%20Ali.pdf> 2.12.2012.

Amghar, Samir. Salafism and Radicalisation of Young European Muslims. – *European Islam. Challenges for Public Policy and Society*. Center for European Policy Studies. Brussels. 2007. Lk.38-51 <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?lng=en&id=45690> 16.01.2013.

Angenendt, Steffen. Muslims, Integration, and Security in Europe. - *Muslim Integration: Challenging Conventional Wisdom in Europe and the United States*. Center for Strategic and International Studies, September, 2007. Lk. 45-53.

Caldwell, Christopher. *Reflections on the Revolution in Europe*. Allan Lane. Penguin Books, 2009.

Dalgaard-Nielsen, Anja. Violent Radicalisation in Europe: What We Know and What We Do Not Know. *Studies in Conflict and Terrorism*. 33:9, 2010. Lk. 797-814.

Della Porta, Donatella. LaFree, Gary. Guest Editorial: Process of Radicalization and De-Radicalization. *International Journal of Conflict and Violence*. Vol.6 (1), 2011. Lk.4-10.

From Dawa to Jihad. The Various Threats from Radical Islam to the Democratic Legal order. AIVD (General Intelligence and Security, Netherlands) Detsember, 2004. <http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/49.pdf> 14.01.2013.

Hegghammer, Thomas. Global Jihadism After the Iraq War. *The Middle East Journal*. Winter 2006, 60-1. Lk.11-32.

International Helsinki Federation for Human Rights. *Intolerance and Discrimination Against Muslims. Developments since September 2011*. märts 2005. <http://www.art1.nl/nprd/factsheets/Intolerance%20against%20muslims%20in%20the%20EU%2003-2005.pdf> 05.12.2012.

Kepel, Gilles. *The War for Muslim Minds: Islam and The West*. Belknap Press of Harvard University Press. 2006.

- Larsson, Göran. *Islam in the Nordic and Baltic Countries*. Routledge, 2009.
- Laskier M. Michael. Islamic Radicalism and Terrorism in the European Union. The Maghrebi Factor. – *Radical Islam and International Security. Challenges and Responses*. Ed. By Frisch, Hillel. Inbar, Efraim. Routledge, 2008. Lk.93-120.
- Leiken, Robert. S. Europe`s Angry Muslims. *Foreign Affairs*, 84-4, 2005. Lk. 120-135.
- MacDonald, Douglas, J. *The New Totalitarians: Social Identities and Radical Islamist Political Grand Strategy*. Strategic Studies Institute. U.S. Army War College. Jan, 2007.
- Mandeville, Peter. *Global Political Islam*. Routledge, 2007.
- Masci, David. *Un Uncertain Road. Muslims and the Future of Europe*. The Pew Forum on Religion and Public Life. Oct, 2005. http://www.pewforum.org/uploadedfiles/Topics/Religious_Affiliation/Muslim/muslims-europe-2005.pdf 1.12.2012.
- Moghadam, Assaf. Fishman, Brian. *Fault Lines in Global Jihad*. Routledge, 2011.
- Moniquet, Claude. *The Radicalisation of Muslim Youth in Europe: The Reality and the Scale of the Threat*. Testimony of Director General of European Strategic Intelligence and Security Center. 27.04.2005. <http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/302.pdf> 11.11.2012.
- Nesser, Petter. *Ideological Influences and Patterns of Jihadism in Europe*. Paper presented at ISA Annual Convention 2009, in New York. http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/2/5/2/pages312523/p312523-1.php 12.10.2012.
- Nesser, Petter. Ideologies of Jihad in Europe. *Terrorism and Political Violence*. Vol. 23, Issue 2, 2011. Lk. 173-200.
- Nesser, Petter. *Jihad in Europe – A Survey of the Motivations for Sunni Islamist Terrorism in Post-millennium Europe*. FFI/Rapport-2004. <http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/35.pdf> 20.12.2012.
- Nesser, Petter. Jihadism in Western Europe After the Invasion of Iraq: Tracing Motivational Influences from the Iraq War in Jihadist Terrorism in Western Europe. *Studies in Conflict and Terrorism*. 29:4, 2006. Lk.323-342.
- Neumann, Peter. R. *Joining Al-Qaeda. Jihadist Recruitment in Europe*. The International Institute for Strategic Studies. Adelphi Paper, no. 399. Routledge, 2008.
- Neumann, Peter R. Brooke, Rogers. *Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe*. The International Center for the Study of

Radicalisation and Political Violence. King's College. London. Dec, 2007.
http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/terrorism/docs/ec_radicalisation_study_on_mobilisation_tactics_en.pdf 8.01.2013.

Palmer, Monte. Princess, Palmer. *Islamic Extremism. Causes, Diversity and Challenges*. Rowman and Littlefield, 2008.

Peach, Ceri. Muslim Population of Europe: A Brief Overview of Demographic Trends and Socioeconomic Integration, with Particular Reference to Britain. - *Muslim Integration: Challenging Conventional Wisdom in Europe and the United States*. Center for Strategic and International Studies, September 2007. Lk. 7-31.

Precht, Tomas. Home-grown Terrorism and Islamist Radicalisation in Europe. Taani Justiitsministeeriumi tellitud uurim. 2007.
http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2007/Home_grown_terrorism_and_Islamist_radicalisation_in_Europe_-_an_assessment_of_influencing_factors__2_.pdf 21.01.2013.

Roy, Olivier. *Al-Qaeda in the West as a Youth Movement: The Power of a Narrative*. CEPS Policy Brief. No. 168, August 2008.
<http://aei.pitt.edu/9378/2/9378.pdf> 14.01.2013.

Roy, Olivier. Euroislam: The Jihad Within? *The National Interest*: Spring 2003, No.71, Lk.63-73.

Roy, Olivier. *Globalized Islam. The Search for a New Ummah*. Columbia University Press, 2004.

Roy, Olivier. The Challenges of Euro-Islam. – *A Practical Guide to Winning the War on Terrorism*. Ed. Adam Garfinkle. Hoover Institution Press, 2004 Lk. 77-88.

Sageman, Marc. *Understanding Terror Networks*. University of Pennsylvania Press, 2004.

Savage, Timothy M. Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing. *Washington Quarterly*, 27:3, Summer 2004. Lk. 25-50.

Sedgwick, Mark. Jihad, Modernity, and Sectarianism. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*. Vol. 11, Nr. 2. 2007. Lk. 6-27.

Slootman, Marieke. Tillie, Jean. *Processes of Radicalisation. Why Some Amsterdam Muslims Become Radicals*. Institute for Migration and Ethnic Studies, University of Amsterdam. 2006.
http://www.academia.edu/1969736/Processes_of_Radicalisation 28.01.2013.

Taarnby, Michael. *Recruitment of Islamist Terrorists in Europe. Trends and Perspectives*. Uurimus Taani Justiitsministeeriumi tellimisel. 2005. http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2005/Rekruttering_af_islamistiske_terrorister_i_Europa.pdf 12.02.2013.

Zsolt, Nyiri. *Muslims in Europe: Basis for Greater Understanding Already Exists*. The Gallup Organisation. Princeton New Jersey, 2007. <http://media.gallup.com/WorldPoll/PDF/WPSRMuslimsinEurope1050707.pdf> 5.12.2012.

Vaisse, Justin. *Muslims in Europe: A Short Introduction*. Center on the United States and Europe at Brookings. September 2008. http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2008/9/europe%20muslims%20vaisse/09_europe_muslims_vaisse.pdf 15.12.2012.

Vidino, Lorenzo *The Role of Non-Violent Islamists in Europe*. CTC Sentinel, Combating Terrorism Center at West Point. Nov, 2010, Vol.3, Issue 11-12. Lk.9-12 <http://www.ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2011/05/CTCSentinel-Vol3Iss11-126.pdf> 12.02.2013.

Wiktorowicz, Quintan. A Genealogy of Radical Islam. *Studies in Conflict and Terrorism*. 28:2, 2005. Lk. 75-97.

Wiktorowicz, Quintan. Anatomy of Salafi Movement. *Studies in Conflict and Terrorism*. 29:3, 2006. Lk. 207-239

Wiktowicz, Quintan. *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam*. Syracuse University. Institute for National Security and Counterterrorism <http://insct.syr.edu/uploadedFiles/insct/uploadedfiles/PDFs/Wiktorowicz.Joining%20the%20Cause.pdf> 31.01.2013.

Wiktorowicz, Quintan. The New Global Threat: Transnational Salafis and Jihad. *Middle East Policy*, Vol. VIII, No.4, Dec. 2001. Lk. 18-38.

Küsitlused

The Furure of the Global Muslim Population. Projections for 2010-2030. The Pew Research Center. Forum on Religion and Public Life. Lk. 124 <http://features.pewforum.org/FutureGlobalMuslimPopulation-WebPDF.pdf> 07.12.2012.

Monitoring Minority Protection in EU Member States. Open Society Institute. http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/1monitorminproFULL_20030101.pdf 15.12.2012.

Muslims in Europe: Economic Worries Top Concerns About Religious and Cultural Identity. The Pew Research Center. Global Attitudes Project. juuli 2006. <http://www.pewglobal.org/files/pdf/7-6-06.pdf> 14.12.2012.

Muslims in Europe. Report on 11 EU Cities. Open Society Institute. 2010. http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/a-muslims-europe-20110214_0.pdf 14.12.2012.

Muslim Networks and Movements in Western Europe. Pew Forum in Religion and Public Life. September, 2010. http://www.pewforum.org/uploadedFiles/Topics/Religious_Affiliation/Muslim/Muslim-networks-full-report.pdf 12.11.2012.

Muslim – Western Tensions Persist. Common Concerns About Islamic Extremism. The Pew Research Center. Global Attitudes Project. 21.07.2011. http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_6_raporlar/1_3_diger/Pew-Global-Attitudes-Muslim-Western-Relations-FINAL-FOR-PRINT-July-21-2011.pdf 11.10.2012.

Muslims in Western Europe and Global Jihad

Summary

The terrorist attacks in Madrid on 11 March 2004 were the event that brought to the wider public attention the pattern of jihadist terrorism reemerging in Europe since the end of 1990s. Suicide bombings in London the year after Madrid only confirmed the fact that radicalization into global jihadism is happening among West European muslims, among people who have been born in secular and democratic societies and many of them own citizenships or permanent residence permit. These global jihadists are not only travelling to fight into the battlegrounds outside Europe but are willing to commit terrorattacks in their homecountries. Home-grown terrorism is common concern in many European contries.

The aim of these thesis is to study the phenomen of global jihadism in West Europe. Who are these muslims in Western Europe who become global jihadists? What do they find attractive in ideology of global jihadism? Why do they radicalize?

In order to draw conclusions to these questions the thesis give an overview of West European muslim community, ideology and movement of global jihad and main theories of radicalization.

The thesis is structured in three chapters. The first chapter is analyzing the community of muslims in Western Europe. Demographic trends among West European muslims, ethnic composition, generational differences, economic and social conditions and Europeans attitudes towards them is being discussed. There are 18 – 20 million muslims living in Western Europe. It is a diverse and growing community, that consists of people coming from more than 30 different countries. Among these muslims there are clear generational distinctions. The first generation, that is men who arrived as guestworkers before 1970s, tends to be better integrated to their host societies than their children and grandchildren. Since 1980s there is a tendency that second and third generation muslims are

less interested into their societies. At the same time they do not fit into their culture of origin. This double-sense of alienation has caused a situation for young muslims where they have taken interest in islam in order to construct identity. This process of re-islamisation is usually peaceful, but some of the “newborn muslims” are attracted by salafi-jihadism that promotes global jihad.

The second chapter explains the ideology and movement of global jihadism. It reviews how the ideology has developed from local jihad to global jihad. There are in more detail explained the role of five authors in their contribution to the global jihadi ideology. There is also discussed the concepts of *takfir*, *jihad* and how jihadists justify killing of non-muslims. The way jihadists interpret these concepts, divides them from the rest of muslims. Global jihadi ideology has evolved in a way that enables to declare anyone a justified victim of violence.

The organisation of global jihad started to emerge during the Soviet Union and Afghanistan conflict in 1980s. In late 1980s early 1990s the movement and ideology started to spread in Western Europe. There is no consensus how al-Qaeda and global jihadi movement should be understood. Three different understandings have been described. The concept that understands al-Qaeda as an ideology or narrative rather than a hierarchical structure is the most accurate way of explaining how it influences muslims in Western Europe.

The third chapter is about explaining how and why West European muslims radicalize and become global jihadists. How they have been recruited and what motivates them. It is unclear why a person radicalizes and is willing to commit in organizing terrorist attacks. There are different theories to explain that phenomenon of violent radicalization of muslims in West Europe. Three most important of them have been explained in detail: the French sociology, social movement and network theory, and empiricism.

Recruitment is the final step of radicalization. Today, most jihadi groups in West Europe operate as autonomous and most of them are recruited bottom-up. The ideology and image of global jihadi movement is strong enough to attract to participate young muslims.

The thesis concludes that there are many reasons behind radicalization and it is a very personal process. Important are the low socio-economic conditions, feeling of neglect and discrimination. The background of jihadists shows that they come from different nationalities, have different educational level. Some of them have

criminal record, but at the same time there are people who used to be role models in their communities. Marriage or children is no obstacle on their path to violent radicalization. Many of them were well integrated into societies before becoming a jihadist.

Being a newborn muslim is one and only common thing among jihadists in West Europe. Identity crises among second generation muslims is a reason how many of them end up in mosques where they meet imams who preach salafi jihadi ideology. Umma and anti-western theme in global jihadi ideology are main attractors to West Europe muslims.

**Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele
kättesaadavaks tegemiseks**

Mina: Maris Riisenberg

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 24.02.1979)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:
„Lääne-Euroopa muslimid ja üleilmne džihad“,
(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Alar Kilp,

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 3.mai 2013.a. *(kuupäev)*

